

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1904.

Andra Kammaren.

N:o 65.

Onsdagen den 18 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 11 innevarande maj förda protokoll.

§ 2.

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets memorial n:o 121.

§ 3.

Vidare föredrogs och lades till handlingarna bevillningsutskottets memorial n:o 45, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande punkten 1:o) i bevillningsutskottets betänkande n:o 38, i anledning af väckta motioner om ändring af 8 och 12 §§ bevillningsförordningen och 1 § instruktionen för taxeringsmyndigheterna.

§ 4.

Efter föredragning häruppå af första särskilda utskottets memorial n:o 10, angående ersättning åt utskottets kansli och vaktbetjäning, blef berörda memorial af kammaren godkänt.

§ 5.

Fortsattes den från gårdagens sammanträde uppskjutna öfverläggningen angående *punkterna 1:o) och 3:o) samt punkten 2:o) mom. b)—h)* af konstitutionsutskottets utlåtande n:o 5, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af §§ 49 och 87 regeringsformen samt §§ 10 till och med 25 äfvensom §§ 27, 28 och 38 riksdagsordningen jämte inom Riksdagen väckta förslag i fråga om valrätten till Riksdagens kamrar, och lämnades därvid, enligt förut skedd anteckning, ordet till:

Herr Larsson i Västerås, som yttrade: Det torde icke vara nödigt att efter de utredande anföranden, som i går här höllas i denna fråga, upptaga kammarens tid synnerligen länge. Jag skall ej heller göra det; jag skall söka fatta mig så kort som möjligt.

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

Det framhölls här i går, att, då det är fråga om en så stor reform som den nu föreslagna, det icke är möjligt, att alla få sina önskemål uppfyllda. För min del inser jag detta mycket väl, och jag inser äfven, att eftergifter i vissa fall kunna och böra göras. Dock kan jag för min enskilda del ej gå så långt som den ärade talare, hvilken vid gårdagens aftonplenum förklarade, att han skulle komma att rösta för det förslag, som skulle ha största utsikten att gå igenom i kammaren. Så långt, säger jag, kan jag verkligen icke gå.

Om vi vilja ha en för landets flertal tillfredsställande lösning af denna fråga, så är det min fullkomliga öfvertygelse, att denna lösning bör ske i så nära anslutning som möjligt till det af herr Branting m. fl. framlagda förslaget. Det synes mig ej vara riktigt att helt och hållet ignorera den mening, som har gjort sig gällande ute i landet, särskildt bland dem, till hvilkas förmån ju denna reform är afsedd att genomföras.

De motiv, som framkallat den af herr Branting m. fl. afgifna motionen, ha i går utvecklats i ett enligt min mening praktiskt anförande från herr Brantings sida. För min del skall jag därför nu ej gå närmare in därpå, utan ber härmed att helt få ansluta mig till och instämma i detta herr Brantings anförande, detta äfven med afseende på de anmärkningar, som af honom framstälts emot såväl Kungl. Maj:ts som utskottets förslag.

Jag kan dock ej uraktlåta att nämna några ord med afseende på det så kallade skattestrecket. Det synes mig, som efter de utmärkta skäl, som af herrar Staaff och Branting här i går anfördes, man ej längre skulle kunna framhålla skattestrecket såsom ett ordentlighetsstreck. Detta skedde emellertid särskildt från två talares sida i går. Den ene ansåg till och med, att de, som häfta för utskylder, skulle kunna anses som ohederliga, således icke allenast oordentliga, utan rent af ohederliga. Denna uppfattning skall jag för min del be att få bestämdt protestera emot. Jag är öfvertygad om, att det finns flera än jag i denna kammare, som känna till, under hvilka förhållanden arbetarne och de mindre bemedlade lefva. Dessa skola ock vara villiga att erkänna, hurusom det gifves orsaker, som göra, att en hel del ej kunna betala sin skatt, trots att de äro nyktra, ordentliga och hederliga arbetare.

Jag skall endast till de exempel, som i går anfördes och som synas mig vara rätt belysande, anförä ytterligare ett. Jag tänker mig en person, som det ena året blir taxerad till, låt oss säga, 800 kronor för den inkomst, som han hade det föregående året. Året därpå, då skatten skall betalas för dessa 800 kronor, har arbetslöshet, sjukdom i familjen eller annat dylikt kunnat stöta till, så att skatten ej kan erläggas, och personen i fråga mister sin rösträtt. Det kan väl ej vara riktigt och rimligt att beteckna detta som bristande ordentlighet, om en person ej kan betala sin

skatt af dylika skäl. Min uppfattning är den, att det stora flertalet af de 160,000 personer, som enligt uppgifterna i det vid den kungl. propositionen fogade statsrådsprotokollet ej betalt skatt, utgöres af sådana, som af skilda orsaker ej *kunna* betala sin skatt.

Härtill kommer nu och kan läggas ytterligare skäl, som bevisa det olämpliga i att förbinda detta skattestreck med valrätten. Enligt 1901 års statistik öfver kommunernas finanser har en person med en inkomst af 750 kronor att i Vimmerby betala en kommunalskatt af 3 kronor 39 öre, men för samma inkomst af arbete i Marstrand utgör skatten 23 kronor 83 öre. Detta är ju så ojämna förhållanden, att det synes mig, som om blott detta skäl skulle kunna tillräckligt motivera, att det kommunala utskyldstrecket icke bör inflyta såsom villkor för valrättens utöfvande. Därigenom kommer ju rösträtten att bli beroende af kommunernas goda eller dåliga finanser, och på dessa finanser ha arbetarne i allmänhet icke det allra ringaste inflytande.

Det talades här i går om de stora vådor, som skulle bli en följd af rösträttens utsträckning i den riktning, som blott till och med Kungl. Maj:t har föreslagit. Jag kan mot detta inskränka mig till att hänvisa till de tabeller, som åtfölja den kungl. propositionen och som vi ju alla haft tillfälle att taga del af. Ingår man på en granskning af dem, skall man ovillkorligen få den uppfattningen, att någon fara för att makten helt och hållet skall komma att ryckas ifrån dess nuvarande innehafvare ej på något sätt kan tänkas föreligga.

Ja, herr talman, jag skall ej längre upptaga kammarens tid, utan ber blott att få framhålla, att det är min fullkomliga öfvertygelse, att, om Riksdagen nu skulle antaga vare sig Kungl. Maj:ts eller utskottets förslag, detta icke skulle bli en lösning af rösträttsfrågan, som kunde tillfredsställa det stora flertalet i landet. Och därför kan jag nu ej heller annat än yrka afslag å såväl utskottets förslag som den kungl. propositionen; och jag skall i sinom tid komma att gifva min röst åt den af herr Branting med flera afgifna motionen, som äfven jag har underskrifvit.

Herr Beckman: Herr talman, mina herrar! Det har här sagts, att man med missmod betraktat detta konstitutionsutskottets betänkande, och det är sannt, att det i många afseenden gifvit anledning till stort missmod. Men under det hela går dock såsom en underström något, som är ägnadt, synes det mig, att ingifva rösträttsvännerna stora förhoppningar. Det är detta, att man nu verkligen enat sig om själva utgångspunkten, om den *allmänna rösträtten* som den enda princip, på hvilken rösträttsfrågan i vårt land kan lösas. Från regeringsbanken har man i dag, såväl från herr justitieministern som från h. exc. statsministern hört alldeles bestämda uttalanden därom. Den senare yttrade till och med, om jag förstod honom rätt, att äfven *om* riksdagsskrifvelsen icke

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Om valrätten till Andra Kammaren m. m.

kommit med sin anhållan om utredning just på denna grundval, så skulle regeringen i alla fall gjort hvad den nu i det afseendet gjort.

(Forts.)

Emellertid, om man är ense om själfva utgångspunkten, så yppa sig meningsskiljaktigheter, så snart man kommer till utförandet. Det är en punkt, där dessa meningsskiljaktigheter icke blott skilja de olika stora partierna, utan där ett parti är deladt inom sig. Det är den fråga, som nyss af en talare berördes, nämligen utskyldsstrecket. Jag skall naturligtvis ej, efter de utläggningar, som redan härom gjorts, närmare inlåta mig därpå. Men jag vill dock, till förekommande af hvarje missförstånd, framlägga så att säga den enkla slutledning, efter hvilken hela denna sak bör betraktas. Och den lyder så: hvar och en skall betala sina utskylder, det är hvar och ens enkla plikt. Och om en hel samhällsklass vill, men icke kan betala dem, så måste det vara något fel i skattelagstiftningen, och då bör den ändras. Är det åter så, att en hel samhällsklass kan, men icke vill betala, måste det vara ett fel i uppbördsväsendet, och då bör det reformeras.

Det är emellertid som sagdt icke vid denna sak, som jag vill uppehålla mig. Jag vill här egentligen blott påpeka, att enligt min upfattning det försvar, som från regeringsbanken gjorts för de proportionella valen, icke har varit ägnadt att öfvertyga motståndarne därom, att man verkligen utan vidare skulle våga sig på detta, såsom jag skulle vilja kalla det, språng i det okända.

Herr justitieministern har först talat om, att det ej skulle vara så farligt med svärfattligheten. Metoden skulle i själfva verket vara mycket lätt att förstå. Ja, vi ha förut ofta hört, att det blott skulle behövas vanlig folkskolebildning för att kunna utan vidare sätta sig in i densamma. En ärad talare på kalmarlänsbanken har i går sagt, att om man blott brytt sig om att framlägga saken enkelt för valmännen, skulle dessa hafva gifvit samma svar åt andra som åt honom: jasanya, var det ej konstigare än så? Ja, jag har verkligen själf upprepade gånger försökt att så enkelt och lättfattligt, jag kunnat, framställa proportionella val sättet för valmän i den valkrets, jag representerar. Men jag har icke lyckats få samma gladt öfverraskande svar som den nämnde talaren. Man har tvärtom allmänt sagt mig, att det dock är en svärfattlig sak. Jag erkänner villigt, att regeringen sökt göra det krångliga så litet krångligt som möjligt. Men ännu återstår mycket, för att hela valmaskineriet skall kunna på det enkla sätt klargöras för valmännen, som man har rätt att fordra, när det gäller en stor valreform.

Vidare sökte herr statsrådet visa, att det icke är så farligt med det partitvång, hvarom här varit tal. Men, mina herrar, visserligen är det uppenbart, att partier måste finnas. De äro en nödvändig länk i det politiska arbetet. Men det är dock en stor

skillnad mellan partier såsom tjänande och partier såsom härskande med partiledarne såsom politikens herrar. Särskildt påpekades i går en sak, som jag tror blifvit alldeles för litet uppmärksammas: utöfver det genomförda partitvång, som nödvändigtvis måste medfölja ett så inveckladt maskineri, som det proportionella valsystemet ovedersägligen betingar, kommer dessutom ett annat partitvång — jag kan väl säga partityranni — att göra sig gällande. nämligen det, som af herr Staaft betecknades såsom kandidaternas tyranni. Han erinrade därom, att därest en för partiet viktig person, en person, som partiet icke *kan* undvara, af ett eller annat skäl icke skulle vilja stå tillsammans med en annan kandidat på samma lista, så kan han själf eller på omvägar helt enkelt säga till denne: »Jag fordrar, att Ni utgår». Därtill kommer, att dessa för partiet särskildt viktiga kandidater sannolikt i själfva verket äro de blifvande partiledarne. Således lägger man så att säga, i ledarnes *båda* händer makt att helt och hållet efter eget behag ordna kandidatlistan och därmed partiets val. Mot denna invändning har icke, såvidt jag hört, något enda motskäl kunnat framställas. Klart är, jag upprepar det, att vid hvarje valmetod ett partitvång måste inom vissa gränser existera. Det är endast fråga om, huru långt det skall gå. Och i detta fall synes det mig, att, om vi nu utan vidare antaga denna för oss främmande form, af politiskt arbetssätt, vi skola skapa ett partitvång, som blir svårare än något, vi hittills drömt om.

Sedan anförde herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, att det ju icke heller vore egentligen så fartigt, ifall den splittring i smärre partier, hvarom här talats, skulle införas i denna kammare. Men det har dock här vältaligt framhållits, hvilka vådor det i själfva verket skulle innebära för Andra Kammaren, om dessa små partigrupper skulle så att säga sinsemellan förlama hvarandra. Visserligen erinrade sedermera herr statsministern därom, att man såsom stöd för sina åsikter i detta fall egentligen åberopat England. Han ansåg detta ofefogadt. Förhållandena där skulle, ansåg han, vara så väsentligen olika mot hos oss. I England förekomma nämligen endast två partier, det konservativa och det liberala, högern och vänstern, eller hvad man vill kalla dem. Men, mina herrar, jag tror icke, att man kan gå in på den uppfattning, som h. exc. i detta afseende sökte göra gällande. Nog finnes det tillräckligt af politiska menings-skiljaktigheter och partiskiftningar i England, för att det på den grundvalen skulle kunna bildas en mängd olika partier. Det finnes äfven där socialister och rena socialdemokrater, där finnas s. k. radikaler och moderat-liberala; det finnes med ett ord en mängd olika skiftningar af politisk åskådning där såväl som hos oss. Från den synpunkten kan det således icke vara, som man i England är så rädd för de proportionella valen. Nog har man

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

äfvén där en grundval att bygga på, som består i ett antal skilda partiåskådningar.

Nej, verkliga förhållandet är i England ett helt annat. Där är partiställningen så till vida olika vår, att *båda* de stora partierna äro, om man så vill, framstegspartier. Äfvén det konservativa partiet har klart för sig, att det icke kan existera utan att taga upp reformer. Och för att få fram dessa reformer, *måste* man på ömse sidor sluta sig tillsammans i stora sammanslutningar och offra mindre skiljaktigheter för att samarbeta i större frågor. Det är verkliga »samlingspartier» som på i någon mån olika bas, men med fullständig politisk samvetsfrihet, samla ihop de representanter, som i det stora hela företräda samma politiska riktning.

Engelsmännen äro dessutom, yttrade herr statsministern vidare, det mest konservativa folk i världen. Och därför skulle de icke, menade han, vilja vara med om införande af det proportionella valsystemet! Men hvarför behöllo de då icke åtminstone hvad de en gång hade af det? Det var visserligen icke så mycket och, det medgifver jag, icke i en tekniskt så fullkomlig form som det hos oss nu föreslagna. Men de ha i alla fall helt frångått detta system, och deras ledande män ha med den största skärpa framhållit, huru olämpligt det är för det stora politiska lifvet.

En motståndare till de proportionella riksdagsmannavalen, herr Hjärne, har inför sina valmän uttalat, att detta system dock kan vara berättigadt på en annan plats i vårt statslif. Det bör visserligen icke läggas till grund för valen till representationen. Men han upptager den engelska distinktionen och framhåller, att när det gäller endast rådpläggande församlingar, församlingar, där det icke är fråga om att fatta beslut i sista hand, såsom i våra riksdagsutskott, i de kommunala representationernas beredningar o. d., då är det af yttersta vikt att äfvén få de små partiskiftningarna representerade. Men detta är något helt annat än att på denna vacklande grundval söka bygga upp det stora politiska lifvet. I de stora afgörandenas stund är det icke dessa små kompromisser, som äro det viktigaste. Då gäller det, att nationen därute och representationen härinne besjålas af stora ledande tankar, som man känner med sig, att man under det ansvar, som hvilat på hvar och en, icke har rätt, icke under några villkor *kan* våga motsätta sig. Det är detta slags samling, som efter min tanke lätteligen skulle förfuskas och gå i sönder, om man i vårt land införde det proportionella valsystemet. Man kan understundom behöfva denna majoritetsvalens rensande, kraftiga viljeyttring från nationens sida, på hvilken de engelska statsmännen, både konservativa och liberala, visat sig sätta så stort värde. De ha förstått, att representationen, om den skall få någon verklig betydelse och kunna bibehålla den betydelse, den vunnit, måste äga fast rot i denna starka allmänna mening, som svårligen kan väckas till lif annat än genom dessa

stora afgörande valstrider, då ett stort parti får pröfva sina krafter mot ett annat.

Det har vidare från vår sida framhållits — och jag vill för min del understryka det — att om proportionella val skulle införas, vore det icke mer än billigt, att de infördes äfven till Första Kammaren. Om de äro teoretiskt berättigade, om de representera rättvisan, kan jag ej förstå, hvarför man icke lika gärna skulle unna denna rättvisa åt dem därinne som åt oss här i denna kammare. Jag ansluter mig således till dem, som yrkat, att, i *händelse* proportionella val införas, de då införas vid val till båda kamrarna och icke endast till den ena.

Det har sagts, att det skulle vara en svaghet i herr Staaffs motion, att han icke genomfört sina principer fullständigt i fråga om upphäfvandet af skiljsmässan mellan stad och land, att han, så att säga, använt en blandad princip. Men jag frågar eder, mina herrar, såsom praktiske män: är det väl icke i själfva verket det riktigaste, när man söker att bygga upp något nytt, att man bygger, såvidt möjligt, på den historiska grundval, som redan finnes? Är det icke en fördel, om man därvid icke låter sig klafbindas vid teorier, utan söker taga upp allt hvad man i det bestående finner praktiskt och lämpligt och använder det? Ty på det politiska området — hälst när det gäller statsformernas ombildning, när det gäller författningsrevision och författningsstrider — är det icke den blinda principiella ståndaktigheten, som blir det bärande och lifgifvande, utan det är just förmågan att kunna urskilja hvad som bör af det bestående användas och hvad som bör förkastas och att låta det nya växa upp så organiskt som möjligt ur det redan befintliga.

Herr Hans Andersson i Västra Nöbbelöf lade i går med stor skärpa hela ansvaret på oss. Hur är det egentligen, utropade han, med dessa s. k. liberaler, de frisinnade? De tala om att de vilja en rösträttsreform, men när helst ett förslag föreligger, säga de nej.

Ja, jag vet icke rätt hvad han syftade på för förslag. Var det kanske det af den föregående justitieministern framlagda förslaget? Kunde väl den ärade talaren begära, att man skulle utan vidare taga detta senare förslag med hela dess nät af olika garantier: fyrtyoårsstrecket, giftermålsstrecket, utskyldsstrecket o. s. v.? Eller kanske var det så, att han ansåg, att de frisinnade, som funnos här i kammaren år 1902, skulle utan vidare hafva antagit det af herr vice talmannen då framlagda förslag, som innebar, att utjämningen mellan lands- och stadsrepresentanternas antal skulle, så att säga, ske utan något verkligt vederlag? Nej, om något förslag skulle varit tänkbart att antaga, så skulle det endast hafva varit det förslag, som nu af regeringen framlagts. Endast i fråga om det förslaget kunde talaren måhända ha skäl att uttrycka någon förvåning; men blott på den grund, att han icke kunnat fullständigt

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

sätta sig in i vår tankegång. Detta förslag hvilar — det är jag den förste att erkänna — i fråga om sin *motivering* på en storslagen och klar uppfattning af hvad som kan verka samlande för nationen. Och det har icke heller, likt det förre regeringsförslaget, rifvits sönder genom en mängd olika slags nya garantier, som ingen förut hade en aning om. Men stötestenen för oss är just de af andra så omhuldade proportionella valen. Då man föreslår denna nyhet, ringaktar man dessutom helt och hållet den makt, som häfden utöfvar öfver sinnena.

Nu förstår jag mycket väl, att det finnes en politik, som jag skulle vilja kalla för »trötthetspolitiken» eller »otålighetspolitiken», den, som säger: därför att vi tröttat oss så länge med detta, låt oss nu taga hvad som bjudes! Låt oss då komma från ord och tal, från planer och agitationer till något verkligt!

Jag vill icke förneka, att det möjligen kunde ligga *något* berättigande i detta tal. Men då måste det finnas alldeles afgjorda skäl för att veta, att man genom ett bifall verkligen för saken *framåt*. Om man däremot nu i denna känsla af otålighet eller trötthet eller hvad man vill kalla det skulle taga ett förslag, som kastar oss in i något, som enligt min uppfattning är en så farlig nyhet som dessa proportionella val, då har man naturligtvis, från min ståndpunkt sedt, icke rätt att låta tröttheten taga öfverhanden. Då måste man tvärtom säga sig, att huru svårt det må vara att upptaga striden ånyo, huru oroande det än må vara för representationen och för landet, om dessa »agitationer», som man kallar dem, icke upphöra, så måste kampen dock fortfares.

För öfrigt är jag icke så rädd för »agitation», som man i allmänhet synes vara. För mig utgör den ofta ett tecken på vaknande politiskt lif. Och det kan ur dessa så kallade agitationer framgå nya sträfvanden, som kunna föra stora mål till seger. Ty hvad är egentligen agitation? Bedrifven med hederliga och ärliga vapen, innebär den ju endast detsamma, som här anbefalldes ifrån statsrådsbänken, när herr justitieministern sade, att man, i händelse det framlagda förslaget ginge igenom, naturligtvis skulle på alla möjliga sätt söka uppfostra allmänheten att förstå dess innebörd. När man med hederliga vapen agiterar, då försöker man ju blott så mycket som möjligt att genom sakskalet bibringa andra den uppfattning, som är ens egen. Detta måtte väl icke vara annat än berättigadt? Och jag skulle önska, att allt flere och flere ville frivilligt ägna sig åt det ganska otacksamma och mindre väl sedda värfvet att i alla politiska frågor, som äga rätt att taga nationens uppmärksamhet i anspråk, hvar och en i sin mån agitera för sin mening.

Hvad som slutligen förefaller mig vara ett ganska afgörande skäl till afslag — ifrån vissa synpunkter kanske det viktigaste — det är dock, att det visat sig, att de proportionella valen knappast på något håll mottagits med synnerlig entusiasm, under det att

de på många håll mottagits med misstänksamhet, ja, ovilja. Hvad är dock den inre meningen med en rösträttsreform? Är det icke, att folket skulle i och genom densamma samlas kring en lyftande tanke, som kunde hos nationen väcka känslan utaf att hvar och en dess medlem är, såsom herr statsministern i dag yttrade, icke längre »landtbo eller stadsbo», icke längre rik eller fattig, utan *medborgare*. Nu kan man säga, att representationen skall ju vara folkets förmyndare. Den skall naturligtvis, då den fått en klar uppfattning om hvad som är nyttigt och rätt, också utan vidare antaga detta. Jag erkänner, att om man vore fullt öfvertygad om det föreslagna valsättets berättigande, då hade man ingenting annat att göra än att följa sin öfvertygelse. Men så snart det förefinnes någon tvekan, såsom förhållandet är hos ganska många, då skall man snarare, synes det mig, just när det gäller rösträttsfrågan, om någonsin tillse, att densamma blefve löst på det sätt, att hos nationen skapades sammanhållning och entusiasm.

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Jag nämnde från början, att vi dock nu kommit ett godt stycke framåt, och jag vill sluta med detsamma. Vi ha kommit därhän, att, hvilka partier vi än tillhöra, ställa vi oss dock nu på en gemensam plattform, på den allmänna rösträttens. Då bör man kunna hoppas, att, äfven om ett uppskof nu ej kan undvikas, det icke skall dröja länge, innan de olika partierna sinsemellan skola lyckas finna en gemensam operationsväg, hvarå denna sak kan föras fram till slutlig seger. Att detta måtte ske på ett sådant sätt, att man enar, icke söndrar nationen, det är ju allas varma förhoppning. Jag kan icke annat än tänka, när vi stå inför ett afgörandets ögonblick sådant som detta, att det dock vore bra mycket större lycka, om man kunde få fram, äfven med något års uppskof, ett förslag, som kunde samla hela nationen och komma alla att känna, att här finnes en väg, på hvilken vi kunna vandra tillsammans. Här går den inre värnkraftens väg, nationens sammanlutning inåt, som motsvarar den redan införda värnplikten utåt. Vi äro eu liten nation, och en liten nation *måste* i dessa tider tänka på att splittringens och söndringens dagar måtte taga en ände. Och jag uttalar den förhoppningen, att *snart* de dagarne måtte vara förbi, äfven om det icke kan ske i dag.

Jag ber, herr talman, att, på grund af hvad jag här anfört, få yrka afslag såväl å utskottets hemställan som å Kungl. Maj:ts förslag, och anhåller att sedermera få göra det yrkande eller instämman i det yrkande, jag kan finna lämpligt.

Häruti instämde herrar *Byström* och *Eklund*.

Herr Brock: Herr talman! Jag har i en motion framlagt ett särskildt förslag till vallag och utskottet har egnat detsamma några rader, hvadan jag här vill yttra några ord i saken.

Man måste naturligtvis utgå därifrån, att utskottet varit väl

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

hemma i de proportionella valmetodernas teknik, och jag kan då ej annat än beklaga, att utskottet ej fullständigt genomgått motionen.

Utskottet säger, att metoden är en listmetod. Men med listmetoder måste menas endast de metoder, som stödjä sig på offentliga valförslag, och i sådant fall har utskottet helt och hållet tagit miste. Det finnes icke i min motion något, som antyder, att det skulle vara en sådan metod. Utskottet säger vidare, att den framförallt åsyftar att bereda de mindre partierna största möjliga antal platser. Äfven härutinnan tar utskottet fullkomligt miste.

Metoden afser å ena sidan att borttaga tvånget af offentliga kandidater och offentliga vallistor och å andra sidan att göra det möjligt för hvarje valman att till det yttersta utnyttja sin röst, så att både de valmän, som icke kunnat få sin särskilda kandidat vald, och de valmän, som fått sin främste kandidat vald, men fått öfverskott af röster, kunna öfverflytta dessa röster på andra kandidater. Valmetoden afser således att gifva full rättvisa åt alla partier.

Utskottet säger, att de större partierna skulle bli lidande. Ja, om man anser, att de större partierna skola ha flere representeranter än som rättvisligen tillkommer dem, då är anmärkningen riktig. Den grundtanke, som för öfrigt ledt mig vid uppgörande af min metod, återfinnes i uttalanden af dem, som påyrkat, att i enmansvalkretsar absolut majoritet skall vara uppnådd, innan en kandidat anses vald. Det är härvid den skilnaden, att i flermansvalkretsar träder anspråket på uppnådd valkvot i stället för den absoluta majoriteten i enmansvalkretsarne.

Utskottet yttrar ock, att metoden medför alltför invecklade räkneoperationer för att densamma skulle kunna anses äga något större praktiskt värde. Ja, anmärkningen är riktig, såframt man utgår därifrån att hvarje valman skall rösta i blindo. Men jag har utgått därifrån att valmannen skall begagna sig af sitt sunda förnuft, som säger honom, att, om han icke sammansluter sig med andra valmän, hans röst är bortkastad. Utan denna förutsättning blir ingen valmetod användbar.

Jag vill för öfrigt framhålla en reflektion, som jag gjort och som måste göras af hvar och en som uppmärksamt genomläser de motiv, som åtfölja det valförslag som framlagts af de särskildt utsedde kommitterade, den nämligen att igenom denna motivering går som en röd tråd önskan att undvika tvånget af offentliga kandidater och offentliga vallistor med därpå följande partitvång, obehörigt inflytande af partistyreelser, jämte kostnader och andra olägenheter. Jag är nu för min del fullkomligt öfvertygad därom att en fullt tillfredsställande valmetod kan uppgöras, utan att dylikt tvång behöfver vidlåda densamma.

Hvad nu angår frågan om proportionella val eller icke pro-

portionella val, så, hvad man än säger till fördel eller nackdel för de ena eller de andra, kvarstår dock alltid för mig den vissheten och den öfvertygelsen, att, med ett annat valsätt än det proportionella och med den stora utvidgning af valmanskåren, hvarom nu är fråga, vissa partier, som förut haft del i representationen, skulle i större eller mindre mån, kanske helt och hållet, trängas undan. Jag tänker härvid särskildt på, om jag så får kalla det, det rent borgerliga partiet eller medelklassen, och jag kan icke finna, att en sådan rösträttsutvidgning skulle motsvara den rättvisa, som skall dela åt alla och i hvars namn rösträttsutvidgningen begärts.

Jag skall också yttra ett par ord i fråga om två af de öfriga s. k. garantierna.

De personer, som icke betala sina utskylder, äro naturligtvis antingen sådana som icke vilja betala eller också sådana som icke kunna betala. Att de, som icke vilja betala, ej skola ha rösträtt, synes mig vara tämligen klart. Hvad åter angår dem, som icke kunna betala, kan jag icke finna, att det är inkonsekvent att fränkänna dem rösträtt, åtminstone i viss grad, så snart man nämligen fasthåller därvid, att de personer, som äro i konkurs-tillstånd, icke skola ha rösträtt, Ty i allmänhet sedt föreligger samma förhållande. Det är blott den skilnaden, att vederbörande, såväl på grund af klokhet som på grund af mänsklig känsla, i förra fallet icke gå till det yttersta för att ta ut sin fordran. Att hårdheter ändock kunna uppletas är jag den förste att erkänna, men man skall härför söka bot i förändrade beskattningsföreskrifter, ty om beskattningen är riktig, kan man ha berättigade anspråk på att skatterna skola betalas, därest rösträtten skall få utöfvas.

Jag skall äfven omnämna en annan garanti. Det finnes i det kungliga förslaget såsom vilkor för rösträtt den fordran uppstald, att man icke skall häfta för fattigvårdsbidrag, som under det löpande eller näst föregående året lämnats till valmannen själf, hans hustru eller minderåriga barn. Det har framställts åtskilliga betänkligheter mot detta villkor särskildt i den af herr Staaff afgifna motionen. Första paragrafen i fattigvårdsförordningen innehåller föreskrift om det fall, då fattigvård ovillkorligen skall lämnas. Tredje paragrafen i förordningen säger, att enhvar arbetsför person är skyldig att försörja sig själf, hustru och minderåriga barn. Därmed måste tydligen afses, att icke genom hans förvällande en sådan utgift, som omnämnes i 1 § af fattigvårdsförordningen, skall förorsakas fattigvården.

Om det nu t. ex. befines, att ett understöd blifvit utdeladt till ett minderårigt barn under skoltiden, kan jag icke se, att 3 § eller någon annan paragraf i fattigvårdsförordningen kan föranleda till någon skyldighet för barnets fader att återgälda kom-

Om valrätten till Andra Kammarerna m. m.
(Forts.)

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

munen ett sådant utlägg. Jag tror öfver hufvud taget icke, att de betänkligheter, som uttalats mot formuleringen i det kungl. förslaget, ha någon större betydelse.

Däremot kunna betänkligheter uppstå mot den formulering, herr Staaff gifvit detta villkor. I 35 § mom. 2 af fattigvårdsförordningen finnes nämligen föreskrifvet, att: »Om någon genom lättja eller liknöjdhet ådrager sitt minderåriga barn eller sin hustru sådan nöd, att fattigvård måst enligt 1 § någon af dem lämnas, skall han, äfven om fattigvården är tillfällig, stå under fattigvårdsstyrelsens husbondevälde, till dess den kostnad, fattigvårdssamhället tillskyndats, blifvit godtgjord.» Hvad blir då här af följden? Jo, det kan mycket väl bli den, att en person under en följd af år kan vara betagen sin valrätt. Man är det nämligen, så länge icke sådana tillfälliga fattigvårdsbidrag äro betalda, ty lika länge står han under fattigvårdsstyrelsens husbondevälde. Där af kan det således blifva följden, att det inträder en skärpning i stället för en lindring i de vilkor, som uppställts i den kungl. propositionen.

Kungl. Maj:t har nämligen gjort en begränsning till de bidrag, som lämnats under det löpande eller näst föregående året.

Då hvarken den af herr friherre Barnekow eller den af herr Gustaf Axel Berg afgifna reservationen innehålla någon bestämmelse om en viss valmetod, och då i alla fall en vallag kan ändras, och jämväl möjlighet finnes för att de föreslagna stora valkretsarna kunna blifva minskade, finner jag mig icke af hvad jag här ofvan sagt om valmetoden förhindrad att rösta för en af dessa reservationer. Jag skulle emellertid helst önskat framgång åt den af herr Gustaf Axel Berg afgifna reservationen, men då det icke gjorts något yrkande om bifall till denna reservation samt reservanten själf återtagit den, skall jag för närvarande icke göra något yrkande.

Friherre Barnekow: Herr talman, mine herrar! Då jag föreslog, att dessa ord »och särskild af Konungen och Riksdagen gemensamt stiftad vallag» skulle, såsom utskottet föreslagit, förflyttas från 87 § regeringsformen till 49 § regeringsformen, ansåg jag, att såsom skäl härför skulle kunna åberopas hvad härom anföres i utskottets motivering. Från sakkunnigt håll har jag emellertid fått den upplysningen, att det skulle kunna hända — såvida det icke blir särskildt påpekadt i förslaget — att dessa ord visserligen blefve införda i 49 §, men ändock komme att äfven stå kvar i 87 §. Af denna grund skall jag, herr talman, be att få föreslå den ändrade lydelsen, att, i stället för hvad Kungl. Maj:ts förslag innehåller beträffande ändring af regeringsformen, §§ 49 och 53 i regeringsformen erhålla den lydelse, som föreslagits af konstitutionsutskottet.

Jag hemställer, herr talman, att mitt förslag måtte få ändras i den riktningen.

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

I detta anförande instämde herr *Räf*.

Herr vice talmannen Pehrson: Herr talman! Såsom det torde vara bekant för flertalet af herrarne, är jag en af dem, som vid rösträttsfrågans behandling år 1902 uttalade mig mot det proportionella valsättet. Jag gjorde detta, såsom tydligen bör framgå af mitt i riksdagsprotokollen då antecknade anförande, förnämligast på den grunden, att jag ville motarbeta den allmänna rösträttens införande så tidigt som nu. Det må tillåtas mig att erinra därom, att jag icke är så dum, att jag icke förstår, att, när den allmänna rösträtten har kommit till heders i de större länderna, den så småningom skall komma äfven till de små staterna. Men jag hade trott, att det skulle vara icke allenast lämpligt, utan till och med behöfligt, att man hade fått en öfvergång ifrån det streck, där vi nu stå, till den allmänna rösträtten, och att denna öfvergång skulle hafva i hufvudsak bestått i hvad liberala samlingspartiet år 1902 föreslog. Jag behöfver icke göra reda för hvad sistnämnda förslag innebar. Det känna vi alla väl till.

Emellertid har Riksdagen icke så velat. Och hvilkendera af de båda kamrarna, som får tillskrifvas den största skulden till rösträttsfrågans nuvarande läge, därom vill jag icke alldeles så bestämdt uttala mig, men det ligger bra nära före att anse, att det är Första Kammaren, som år 1902 genomdref den skrifvelse, som sedermera antogs samma dag här i kammaren, men, som jag vågar påstå, aldrig skulle hafva blifvit antagen i Andra Kammaren, därest den icke *först* blifvit beslutad i Första Kammaren. Det är på denna skrifvelse, som det af Kungl. Maj:t nu framlagda rösträttsförslaget hvilar.

Här vill jag begagna tillfället att säga, att Kungl. Maj:ts regering har efter min mening handlat fullt följdriktigt, när den uppfattat denna Riksdagens skrifvelse så, att Riksdagen har bland annat begärt, att Kungl. Maj:t ville lägga fram för Riksdagen ett förslag till lösning af den politiska rösträtten på den allmänna rösträttens grund. Ty hvad som därom icke står i skrifvelsen, det står, mina herrar, i båda kamrarnes diskussionsprotokoll. Där kan man tydligt komma underfund med, huru hvar och en har motiverat sin ståndpunkt och sitt biträdande af skrifvelseförslaget. Det var för att få fram ett rösträttsförslag, byggdt på den allmänna rösträtten. Herr Branting t. ex. röstade af den anledningen för det förslaget. Jag tror icke, att jag säger för mycket, om jag säger, att det var den eventuella allmänna rösträtten och icke de eventuella proportionella valen, som gjorde, att herr Branting röstade för skrifvelseförslaget. Jag endast nämner detta såsom ett mycket belysande exempel.

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

Nu föreligga utom Kungl. Maj:ts förslag några andra förslag; och jag ber herrarne om tillgift, ifall jag skulle komma att göra mitt anförande längre, än jag egentligen skulle vilja hafva det. Men det tager ju alltid någon tid, då man skall röra vid några stycken förslag. Jag skall i alla fall fatta mig så kort, som det någonsin är mig möjligt.

Konstitutionsutskottets förslag är ju ingenting annat än en viss förändring af Kungl. Maj:ts förslag med afseende å valkretsindelningen och dessutom en bestämmelse i 17 § om, att hvar och en, som skall hafva rösträtt, skall hafva betalt direkt skatt till staten. Öfriga ändringar äro mera af redaktionell natur, med undantag af bestämmelsen om Gottland.

Hvad de öfriga mera hela förslagen angår, som nu föreligga, så måste man först dit räkna herr Staaffs med fleres motion. Och hvarför skulle man icke dit hänföra äfven herr Olssons i Fläsbro förslag? Herr Brantings motion är naturligtvis med afseende å omfånget den längst gående, ty herr Branting föreslår, att enhvar välfredad medborgare skall hafva politisk rösträtt vid fyllda 21 år, utan vidare villkor. Herr Elowson föreslår proportionellt valsätt för tillsättning af Första Kammaren likaväl som för Andra Kammaren och gör detta såsom villkor för, att vi nu skola antaga en reform af rösträtten vid val till Andra Kammaren.

Af dessa förslag är det, som herrarne veta, ett, som vi hade väntat litet hvar skulle särskildt tilldraga sig den allmänna uppmärksamheten, nämligen det förslag, som innefattas i det liberala samlingspartiets motion. I denna motion hafva nu föreslagits enmansvalkretsar och uteslutning af proportionellt valsätt. Det förslag till enmansvalkretsar, som inrymmes i denna motion, finner jag emellertid vara af sådan beskaffenhet, att vi från landsbygden litet hvar måste säga, att vi icke kunna vara tillfredsställda därmed. Här har under gårdagens debatt framhållits, att städernas befolkning och landsbygdens befolkning böra numera hafva större solidaritetskänsla än tillföre, och att utvecklingen kommer att mer och mer gå i den riktningen. Och därför skulle man icke skilja dem åt, utan i stället bereda dem tillfälle att närma sig hvarandra så mycket som möjligt; desto fortare komme de att förstå hvarandra. Jag kan mycket väl förstå detta resonemang. Men jag ber i alla fall att få erinra, att det är nog så — kanske dess värre — att städerna hafva andra intressen mången gång, än hvad landsbygden har. Och jag skall taga mig friheten att nämna ett par exempel därpå, t. ex. fördelningen af brännvinsmedlen, den särskilda inkomst, som städerna hafva i bolagsmedlen, och det kan äfven vara sanitära förhållanden o. s. v., som ställa sig vidt skilda i stadssamhällen och på landsbygden. Det är då icke så godt att förena sinnen och meningar vid ett riksdagsmannaval, då det gäller att välja en gemensam representant för land och stad. Det är lättare sagdt än gjordt. Valkretsindelningen,

som föreligger i liberala samlingspartiets motion, är sådan, att i det närmaste i hvarenda valkrets ute på landsbygden hafva vi 1, 2 å 3 städer förenade med landsbygden i enmansvalkretsar. Tro herrarne, att det skulle vara ett lyckligt förslag att antaga? Hvad vill städernas befolkning? Fråga småstäderna! Låt dessas representanter ärligt uttala sin mening! Och jag tror, att de skola säga, att de icke vilja vara förenade med landsbygden *på ett sådant sätt*, som föreslås i denna motion. Fråga sedan oss från landsbygden! Och vi skola svara: »Nej, vi vilja icke vara förenade med städerna *på ett sådant sätt*», d. v. s. i enmansvalkretsar. Således, städerna vilja icke denna förening, landsbygden icke heller, och ändå skulle vi taga denna valkretsindelning med *enmansvalkretsar*. Vi måste öfvergifva den tanken, ty det är sanerligen icke möjligt att fullfölja den. Detta är den stora anmärkning, som jag från min synpunkt har emot liberala samlingspartiets motion.

Om valrätten till Andra Kammaren m. m.
(Forts.)

Herr Olsson i Fläsbro synes vilja hafva herr Staaffs m. fl. förslag, således icke proportionellt valsätt, endast med det tillägg, att för rösträtts utöfvande skulle erfordras inbetalning äfven af påförda kommunalutskylder för de tre sistförflutna kalenderåren. Detta är ett förslag, som kunde tåla att tänka på. Jag erkänner gärna för min del, att tidigare har ett sådat förslag dock med rösträtt först vid kommunala strecket tilltalat mig mycket, och det tilltalar mig så mycket mera, som herr Olsson i Fläsbro har på samma gång menat och velat, att representationen skulle bli lika för stad och land. Men herr Olsson vill nämligen till sina enmansvalkretsar ha allmän rösträtt, och det vill icke jag; därför kan jag icke biträda detsamma.

Hade vi fått stå på ett mellanstadium mellan allmän rösträtt och den ståndpunkt, vi för närvarande intaga, då anser jag, att herr Olssons förslag hade varit ett för Andra Kammaren antagligt förslag. Nu däremot kan man hafva delade meningar om den saken, särskildt därför, som jag nämnde, att det nu icke längre är tal om någon annan rösträttsreform än den, som lägger som grund för sig den allmänna rösträttens breda grund. Med enmansvalkretsar skulle det fortfarande vara det enkla pluralitetsvalet, hvilket blefve det bestämmande vid utseendet af riksdagsmän. Om detta kan vara tillrädligt i längden, därom kunna vi ju hysa olika meningar. Men för min del tror jag, att man kan gifva mer än goda skäl för den meningen, att det kan vara vanskligt att med tillämpning af allmän rösträtt låta det bero på en enkel majoritet i valkretsarna vid tillsättning, landet rundt om, af ledamöter i Andra Kammaren. Detta är väl det, som mest och mer än någonting annat talar för Kungl. Maj:ts förslag med det proportionella valsättet.

Nekas lär det icke kunna, att icke det proportionella valsättet, åtminstone till en början, blir ganska besvärligt att tillämpa;

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

säga hvad man vill, blir det nog så. Det är också säkert, att, om landsbygden skall komma att välja tillsammans med städerna, dessa senare skola få ett öfvertag i det hänseendet, att det för dessa städers invånare blir mycket lättare än för landsbygdens befolkning att gå fram till valurnan. Detta är ju helt naturligt, ty stadsinvånarne behöfva ju icke offra så mycken tid därför; man har där icke så lång väg att gå för att afgifva sina röster, som man har på landet, där, efter hvad jag känner till beträffande Småland och delvis äfven min hembygd, man kan hafva ända till både två och tre mil till valstället; och när det är fråga om det öfre Sverige (Norrland), där jag icke så noga känner till afstånden, så att jag kan uppgifva dem på milen, blifva ju dessa afstånd ännu mycket större. Påtagligt är, att i detta afseende ligger saken så till, att det för landsbygdens valmän är nästan alldeles omöjligt att kunna mangrant infinna sig vid valurnan, under det åter städernas valmän ganska lätt kunna göra det.

Herr talman! Här har icke talats något om det förslag, som kommit från Första Kammaren och där framlagts af herrar Lundeberg m. fl. motionärer. Detta förslag är ju i alla fall af sådan innebörd, att det kan förtjäna upptagas till en stunds öfverläggning. Jag kan icke, vill icke för min del neka till att det ju icke ligger en viss billighet i deras förslag, som skulle hafva tilltalat äfven mig, om nämligen det icke vore så, att, på samma gång vissa, rätt goda skäl ligga *för* detsamma, andra skäl åter ligga *emot* det, hvilka senare väga så pass mycket, åtminstone för mig, att jag icke vid detta tillfälle kan biträda detsamma.

Hvad som i främsta rummet nu ligger emot nämnda förslag, är det, att det icke är angenämt att med hvarandra sammanbinda tvenne, säga hvad man vill, så litet besläktade frågor som skattefrågan och den politiska rösträttsfrågan. Det är icke angenämt, säger jag, att göra denna sammanbindning, ty dessa frågor äro ju af den art och beskaffenhet, att de fordra att hvar för sig behandlas. Med tanke på hvad som kan komma att hända i framtiden, kan det nog befaras, att, sedan den allmänna rösträtten vid ett eller par val blifvit tillämpad, denna kammare skall blifva så pass förändrad till sin sammansättning, att flertalet af kammarens ledamöter kommer att utgöras af dem, som kalla sig liberaler eller vänstermän i allmänhet. Dessa äro just icke de sparsammaste, det hafva vi ju äfven vid denna riksdag blifvit i tillfälle att konstatera beträffande dem af de nuvarande kammarledamöterna, som tillhöra det partiet. Och se vi på, huru det i detta afseende förhåller sig med utlandets liberaler och vänstermän, så finna vi, att äfven dessa icke tillhöra de sparsammaste, tvärtom, de gå alltid med på de högre anslagen, icke allenast när det gäller löner och pensioner, utan äfven när det är fråga om de anslag, som de anse sig behöfva för att realisera sina särskilda idéer. Således, gentemot dessa vore det nog välbetänt att sätta någon

hållhake — om det vore möjligt — ty när de en gång hunnit blifva flertalet i Andra Kammaren, kommer denna nog att blifva mera anslagsbeviljande än nu.

Men det vill mycket till att kunna skrämja Första Kammaren i anslagsväg, och därför vill jag icke vara med om herrar Lundebergs m. fl. förslag. Jag tycker icke, att det är försvarbart att gifva Första Kammaren godt tillfälle att på den gemensamma vöteringsväg bestämma hur stora utgifter som hälist för sina önskemål, under det att, när det sedan blir fråga om att erhålla motsvarande inkomster i form af ökade skatter, Första Kammaren då skulle, enligt herrar Lundebergs m. fl. förslag, hafva veto gentemot Andra Kammaren. Dessa två saker tycker jag icke stämma väl öfverens, eller att, å ena sidan, Första Kammaren skulle få rätt att säga: så och så skola skatterna fördelas, så och så skola de tagas ut, och att, å andra sidan, när skatterna flutit in och fråga blir hur de skola användas, Första Kammaren då skulle för sina önskemål förmedelst den gemensamma vöteringen få vara i hvarje fall den bestämmande. Att detta senare med fog kan, i stort sedt åtminstone, befaras, det visar ju redan vår nuvarande erfarenhet, och alltid finnes det en afsevärd minoritet i Andra Kammaren, som förhjälpjer Första Kammaren att vid gemensamma vöteringar få sin vilja fram. Detta gör, som sagdt, att jag icke kan gå med på herrar Lundebergs m. fl. förslag, oaktadt jag måste erkänna, att en del skäl tala för detsamma.

Jag vägar icke upptaga kammarens tid med att ingå något på herr Elowsons eller herr Brantings förslag, utan får väl inskränka mig till hvad jag redan haft tillfälle anföra beträffande förut nämnda förslag.

Det återstår nu för mig att få till protokollet närmare anecknad, huru jag vid detta tillfälle röstat. Konstitutionsutskottets förslag vill jag icke hafva, enär jag anser, att den af utskottet för de små städerna föreslagna valkretsindelningen icke är försvarbar. Den, som söker försvara någonting annat än det som är rättvist, den har dåligt hopp om framgång, och han blir dåligt till freds med sig själf. Och därmed har jag sagt allt hvad jag behöfver säga om konstitutionsutskottets förslag till valkretsindelning för de små städerna.

Jag har redan yttrat mig om Kungl. Maj:ts förslag, sådant det skulle te sig med det af herrar Lundeberg m. fl. föreslagna tillägget, och jag har sagt, att jag icke vill hafva Kungl. Maj:ts förslag med ett dylikt tillägg.

Det är Kungl. Maj:ts förslag, med en sådan mindre ändring som den af friherre Barnekow här under debatten påyrkade, hvilket jag anser i alla fall rådligast att biträda utaf alla de nu föreliggande föreslagen, rådligast därför att detta förslag med nämnda tillägg icke väsentligen skiljer sig från det förslag, som, enligt hvad vi i närvarande stund hafva all anledning antaga,

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

kommer att af Första Kammaren godkännas och utgöra dess beslut i rösträttsfrågan. Ty för min del håller jag före, att det är af mycket stort värde, om Riksdagen redan i år kunde definitivt bestämma sig för ett förslag i rösträttsfrågan. Mina herrar! Vi kunna i denna fråga hysa hvilka åsikter som helst, men *ett* kunna vi väl i alla fall vara eniga om: vill man få ett förslag i rösträttsfrågan under innevarande treårsperiod för Andra Kammaren antaget såsom hvilande, men skall detta ske först under nästa riksdag, kanske under de senaste dagarna af densamma, då kan ingen nu beräkna hur det kan komma att gå. Det är denna ovisshet, som jag tycker att vi alla böra söka att komma ifrån, och detta skulle ju vara möjligt, om vi nu här i Andra Kammaren toge Kungl. Maj:ts förslag med den ganska obetydliga förändring, som af friherre Barnekow yrkats.

Jag biträder ett sådant förslag äfven af en annan anledning. Med tanke på framtiden kan man icke annat än önska, att de, som komma att bilda denna kammare, skola vara icke allenast fria, utan ock själfständiga män. Men att så skall blifva förhållandet med alla, det är jag icke säker på, när jag tänker på dessa enmansvalkretsar och all den agitation, som skall komma att bedrifvas, då den allmänna rösträtten kommit till heders. Det beror då mången gång på en ren slump, på en eller ett par röster, hvilken som skall, efter en förutgången hejdlös agitation, blifva vald. Valmännen känna vi nog, de utgöras ju till största delen af dem, som endast betalt den personliga skatten till stat och kommun. Man kan då fråga sig, huruvida tillämpningen af det proportionella valsättet kan motverka dessa olägenheter. Hafva vi då icke grundad anledning att tro, att det proportionella valsättet, sådant det förelägges oss i Kungl. Maj:ts förslag, skall vara ägnadt att gifva utrymme och tillfälle för andra valmän än dem, hvilka bilda majoriteten inom en valkrets, att i någon mån få *sin* mening representerad i Riksdagen? För min del tror jag det, och att det är dessa på sådant sätt valda representanter, som komma att utgöra kammarens mera själfständiga del. Den kommer under sådana förhållanden mera och bättre till heders, blir bättre representerad i Andra Kammaren genom detta valsättet än med enmansvalkretsar och det enkla pluralitetsvalet.

Mitt yrkande kan således icke bli någonting annat, herr talman, än om bifall till det kungl. förslaget med de förändringar utaf detsamma, som innehållas i friherre Barnekows yrkande, hvilka förändringar, om jag fattat dem rätt, *dels* bestå i ett tillägg till det kungl. förslaget af hvad som omförmäles i 17 § riksdagsordningen, nämligen att hvar och en för att ha rösträtt skall ha betalat direkt skatt till staten, hvilken skatt i visst fall icke behöfver bestå i någonting annat, som vi veta, än mantalspengarna, och i öfrigt till kommunen, hvilken skatt icke behöfver bestå i annat än den nuvarande folkskoleafgiften och sjukvårdsafgiften

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

till landstingen, *dels ock* bestå i den ändring, som afser, att Gottland skulle få 3 riksdagsmän, hvilket jag icke tycker mig kunna motsätta mig. Det öfriga i friherre Barnekows förslag är mera redaktionsförändringar. Det är nämligen en förändring i 53 § riksdagsordningen, som går ut på att medgifva konstitutionsutskottet rätt att upptaga frågor rörande förändringar uti vallagen lika väl som i rikets grundlag. Vidare innehåller det ännu ett mindre tillägg, som afser, huru förfaras skall, då afsägelse göres.

Om, som jag tror, jag fattat friherre Barnekows förslag rätt, så är det alltså, herr talman, mitt yrkande, att Kungl. Maj:ts förslag måtte bifallas sådant det blifvit framställt i yrkande af herr friherre Barnekow.

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! Jag skall börja med att uttala mitt uppriktiga erkännande till statsrådet i dess helhet och särskildt till föredragande departementschefen för den reformvänliga och den fördomsfria åskådning, som har funnit sitt uttryck i den nu föreliggande propositionen. Men på samma gång vill jag beklaga, att jag, på grund af de många anmärkningar, som såväl i tal som skrift framkommit gent emot det proportionella valsystemet, icke för närvarande vågar gifva min röst åt något af de nu föredragna föreslagen. Då jag det säger, vet jag mycket väl, att jag faller under den dom, som under debatten och äfven utom kamrarna så kraftigt framhålles, att vi liberala icke veta hvad vi vilja. Vi voro, säger man, med om en skrifvelse med begäran om utredning rörande allmän rösträtt och proportionella val, och när nu förslaget framkommer, vilja vi icke antaga detsamma. Jag får underkasta mig denna dom, och jag gör det med godt samvete. Men när jag det gör, vill jag rikta några frågor till våra motståndare, som kommit med denna dom öfver oss. Huru många gånger har det icke händt under riksdagen, att man aflätit skrivelser till regeringen, och därefter, när lagförslag på grund af dessa skrivelser utarbetats och framlagts, icke antagit desamma? Och jag skulle nästan tro, att det oftare inträffat, att våra motståndare motsatt sig sådana lagförslag än vi. Jag behöfver icke erinra om ett ganska typiskt exempel från innevarande år, då ett lagförslag förelåg rörande landtmannanäringen.

Vidare är det allt åtskilliga andra frågor, hvilka jag i detta sammanhang kunde framställa. En är den: Männe icke denna fråga är af så stor betydelse och så invecklad beskaffenhet, att det verkligen kan vara all möjlig anledning att taga sig betänketid, innan man skrider till afgörande i densamma? Man har då förut framhållit: ja, men ni begärde ju, att detta förslag skulle framläggas till denna riksdag och därmed uttalade ni er önskan om ärendets skyndsamma behandling. Så var nog icke vår mening. Vi ville ha den framlagd till denna riksdag, för att vi skulle

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

komma i tillfälle att noggrannare öfverväga alla omständigheter rörande denna sak för att sedan kunna fatta vårt beslut. Och vi ha icke förlorat någonting, om vi i år underlåta att antaga något förslag utan vänta till nästa år. Det är först nästa år, tredje riksdagen under perioden, då det höfves oss och kräfves af oss med nödvändighet, att vi fatta ett definitivt beslut i frågan.

Men ännu några frågor: Är det verkligen så tilltalande för oss att nu besluta en grundlagsförändring, som skulle gå ut på att förära en gåfva åt svenska folket, åt valmännen, om hvilken gåfva vi nog ha tämligen klart för oss, att de, som skola mot-taga densamma icke i någon så stor omfattning skulle vara så särskildt glada öfver densamma? Och en annan sak. Är det så tillfredsställande att gifva en gåfva, om hvilken man får säga, att gifvarne själfva måhända ha en ganska olika uppfattning? Ty vore det så, att man så allmänt vore ense om det proportionella valsättets förträfflighet, hvarför skulle man icke då på samma gång vilja förära denna gåfva äfven åt Första Kammarens valmän? Och om det är så, att man är så öfvertygad om det proportionella valsättets företräde, hvarför skulle icke då Första Kammarens ledamöter vara ytterst angelägna om att få detta valsätt tillämpadt, då det gäller utskottens tillsättande? Hvarför? Jo därför, att det betryggar minoritetens rätt, och Första Kam-maren vill icke, att deras minoritet skall ha någonting att säga vid utskottsvalen. Men den vill, att minoriteten skall ha någon-ting att säga vid valen till Andra Kammaren.

För min del har jag verkligen höga tankar om det propor-tionella valsättet. Jag tror, att det har framtiden för sig. Hvar-för? Jo därför, att det är förenadt med rättvisa och billighet. Men det är icke rättvist och billigt, om det skall tillämpas blott på den ena valmanskåren; det blir det endast, om det tillämpas på båda valmanskårerna.

Jag har nyss sagt, att man förebrätt oss en viss tvekan. Vi voro verkligen tveksamma åtminstone i början, då det gällde, huru man skulle ställa sig till det i många hänseenden så storslagna kungl. förslaget. Men denna tvekan har, tror jag, hos oss litet hvar nu alldeles försvunnit. Vi veta, att det här nu icke är fråga om att antaga eller förkasta det kungl. förslaget, utan fråga om att antaga eller förkasta det ena eller det andra af ändrings-förslagen rörande detsamma, som nu föreligga. Och om vi då fästa oss vid det minst fränstötande af ändringsförslagen, det af friherre Barnekow framställda, få vi väl i alla fall med regeringen instämma däri, att om vi antaga detsamma, antaga vi det pro-portionella valsättet men få icke allmän rösträtt. Jag tror icke då, att vi längre skola vara i valet och kvalet. Vi måste till ett sådant förslag säga: nej.

På samma gång jag det gör, vill jag uttrycka den förhopp-ningen, att samma regering, som varit i stånd att framlägga ett

så pass storslaget förslag, som det här framlagda, också skall känna sig manad att till nästkommande riksdag utarbета och framlägga för oss, särskildt om något positivt beslut vid denna riksdag icke kommer att fattas, ett förslag, hufvudsakligen lika med det nu föreliggande, men som innebure i större grad anslutning till vårt nuvarande valsätt. Om ett sådant förslag framkommer, så blir man ju i tillfälle att taga detsamma under noggrant öfvervägande, och de allvarliga vännerna utaf en proportionell rösträttsreform skola också komma i tillfälle att icke försämma men förbättra det proportionella valsättet. Sker det, hoppas jag, att genom ärlig underhandling och öppet förtroende ett förslag skall kunna framkomma, mäktigt att ena dem, som icke ha för högt uppskrufvade fordringar, men ställa landets väl högt, och jag tror, att vi då med skalden kunna säga: vi vilja blifva ett enda folk, och vi äro och bli hvad vi vilja.

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Med herr Zetterstrand förenade sig herrar *Janzon* i Bråten och *Lindgren* i Islingby.

Herr Hjärne: Herr talman! Jag befinner mig i en alldeles motsatt ställning till den föregående ärade talaren. Vår utgångspunkt är alldeles motsatt, och våra slutsatser äro alldeles motsatta. Han har nu nyss, liksom förut, offentligen förklarar, att han hyser mycket hög tanke om den proportionella valmetoden, som han betraktade såsom ett försök att realisera den politiska rättvisan i stor skala. För min del kan jag icke vara med om en sådan åsikt. Det finnes knappt någon i denna kammare, som är så litet gynnsamt stämd för den proportionella valmetoden som jag. Jag klandrar icke blott den proportionella valmetodens tekniska svårigheter, utan jag förnekar själfva den rättfärdighetsprincip, som ligger till grund för den proportionella valmetoden. Denna min åsikt har jag uttalat redan då kommittén framlade sitt betänkande. Och jag hade en liflig önskan, att vår regering nu till denna riksdag hade framlagt ett annat rösträttsförslag, ett rösträttsförslag, där den proportionella valmetoden hade varit borta.

Jag vill icke upprepa de skäl, som blifvit anförda mot den proportionella valmetoden. Jag vill blott antyda, att det väsentligaste skälet för mig emot en sådan valmetod är, att den är byggd på den principen, att partiorganisationen såsom sådan skall lagligen erkännas och lagligen främjas. Jag erkänner icke den politiska rättfärdigheten i den principen. Jag anser, att partier tyvärr måste finnas. Det är på sin höjd ett nödvändigt ondt. Men det finnes intet talande skäl för att legalisera dem såsom sådana. Det talas om partier i andra länder, och särskildt har man åberopat, hvilket välgörande inflytande partiväsendet haft i England. Jag för min del har kommit till den uppfattningen om parti-

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

väsendet, särskildt i England, att ju längre det lider, dess mer öfvergifver man i England tron på partiväsendets välsignelser. Det engelska statsskicket är ett förträffligt statsskick, fast byggt i alla sina delar och välgörande i alla afseenden, befrämjande reformer o. s. v. Men det engelska statsskickets styrka beror icke på partierna, utan på helt andra saker. Det existerar och förkofras trots partierna och deras arbete. För min del har jag alltid ansett det tillhöra vårt svenska statsskicks, vårt svenska statslifs bästa traditioner, att partiväsendet haft svårt att fatta riktigt fast fot hos oss. Och jag har med stor glädje hälsat de förra partiernas upplösning i vår Andra Kammare. Det är ett politiskt framsteg, icke tvärtom, som många trott. För närvarande utjämnas ju mer och mer de gamla motsatserna här i kammaren, som varit rådande ända sedan den nya representationsreformen. De återstoder af partier, som ännu finnas kvar, uppträda egentligen blott såsom tillfälliga bolag för t. ex. utskottsval, och dess- emellan hör man icke mycket af dem. Diskussionen har därför större betydelse här i kammaren än förut, och man närmar sig med större förtroende hvarandra, än då partierna befunno sig i sin glans. Därför är det också så lätt för dem, som icke tillhöra några partier att trifvas och arbeta i denna vår kammare, sådan den nu håller på att bli.

Nu kommer detta regeringsförslag, som afser att friska upp partiväsendet, att sätta lagens prägel på partiorganisationerna och att uppmuntra partiledningarna i alla möjliga former. Detta anser jag vara ett tillbakasteg, ett tillbakasteg, som måste tagas, men som måste erkännas som ett tillbakasteg. Det, som framför allt är af vikt i ett valsystem, är att det erbjuder så stora garantier som möjligt för att starka och karaktärsfasta personligheter må kunna göra sig gällande inom representationen. Enligt min uppfattning går detta lättare för sig vid ett system med enmansvalkretsar än vid ett system med listval, och det nya förslaget är ju byggt äfven på listval, såsom nödvändigt är, när man vill införa proportionellt valsätt.

Genom rösträtt i enmansvalkretsar komma kandidaterna personligen i beröring med sina valmän. De välja honom på grund af personlig bekantskap, personligt förtroende och de egenskaper, som han kan göra gällande under den diskussion, som i ett lifligt politiskt samhälle brukar föregå ett politiskt val. Vid ett listvals system däremot och ett sådant listvals system, som är förbundet med proportionella val, komma mellan valmännen och kandidaterna åtskilliga myndigheter, korporationer, byråer och så vidare att träda in, och det går lätt därhän, att dessa tillvälla sig ledningen. Det blir icke riksdagskandidaterna, som herr Staaff menade, som komma att utöfva det starkaste inflytandet på dessa val, utan det blir listornas upphofsmän bakom kulisserna, som komma att bestämma valet af kandidater. Kandidaterna göra sig gällande, endast för så vidt de kunna få infly-

tande på listornas upphof. Detta är för mig i hög grad motbjudande, och syftet att åstadkomma en viss jämvikt mellan dessa partier förefaller mig icke vara värdt dessa uppoffringar. Jag finner det onödigt, att alla partier skola vara numeriskt lika representerade i förhållande till sitt antal inom vår Riksdag. Det är slutligen partier, som jag finner öfverflödiga i vår Riksdag, huru talrika de än äro. Jag kan icke finna, att vi nödvändigt måste ha socialisterna representerade precis efter deras antal bland valmännen. Men därmed vill jag icke hafva sagt, att jag icke vill ha socialister i kammaren. En duktig socialist respekterar jag, men icke på grund af hans socialistiska partiåsikt eller hans socialistiska vidskepelse, utan på grund af de egenskaper, han för öfrigt må äga. Men jag finner det alldeles öfverflödigt att genom ett visst proportionellt valsätt tillförsäkra ett så eller så stort antal socialister platser här. Detsamma gäller om hvarjehanda andra grupper. Just genom det proportionella valsystemet blir det möjligt för smågrupper, som icke ha något med vårt svenska politiska lif att skaffa, att få ett visst antal representanter valda. Vaccinationsfiender, vivisektionsfiender, baptister, vegetarianer, socialister skulle, allt efter som de slöte sig tillsammans och bildade egna valgrupper, kunna komma fram genom det proportionella valsystemet.

Jag är fullkomligt öfvertygad därom, som också herr Branting framhöll, att socialisterna med ett sådant valsystem komme att stå sig ganska väl. Men däremot är jag icke fullt så öfvertygad som han är själf, att det blir de bästa socialisterna, som skulle bli valda. Jag är till exempel icke alls på det klara med, att det blir just herr Branting och hans likar, som komma att bli representerade, utan det kan bli andra, som man kanske ville mycket hellre undvara än herr Branting här i kammaren.

Om jag sålunda icke tycker om det proportionella valsättet, så följer däraf ingalunda, att jag under nuvarande förhållanden måste förklara mig som motståndare till det förslag, som föreligger. Detta förslag kan betraktas från helt olika synpunkter. Det kan betraktas som en utgångspunkt för den fulla, allmänna rösträtten. En sådan öfvergångsform anser jag nödvändig. Jag sympatiserar lifligt med det vemod, som uttalades i går i de anföranden, som höllos af herrar Lindblad och Jansson i Djursåtra, och tyckte mig däri höra något af det vemod, som präglade så många anföranden på riddarhuset under debatterna 1865. Man kan så väl sätta sig in i den uppfattning, som nu måste genomtränga dem, som tillhöra den förut härskande klassen inom vår Andra Kammare, och jag hör icke till dem, som med lätt mod vilja beröfva den svenska representationen det fulla och kraftiga deltagandet af just denna samhällsklass. Därför anser jag det rättvist, att, när vi nu skola öfvergå till den allmänna rösträtten, denna samhällsklass icke med ens sättes utanför räkningen utan

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

får göra sig gällande så godt den kan under en längre tid. Och jag tror som många andra, att den proportionella valmetoden, såsom medel betraktad, för de nuvarande valmännen skall något så när kunna förmedla öfvergången till allmän rösträtt.

Dessutom är jag öfvertygad, att den proportionella valmetoden kommer att visa sina olägenheter tämligen snart, då den lätt kan afskaffas, och jag tror fast på de ord, som hans excellens statsministern i går uttalade i ärendet, att den svenska konstitutionen kan uthärda äfven den proportionella valmetoden och kan i sinom tid utmönstra äfven denna utväxt, liksom den förut utmönstrat ständsrepresentationen och den partibildning, som växt upp efter 1866 års representationsreform. Därpå hoppas jag, och därför vill jag icke heller ställa mig som absolut motståndare till det förslag, som nu föreligger. Vi måste åtminstone besinna, att genom detta förslag införes den allmänna rösträtten. Det är ett förslag, som skänker rösträtt åt alla svenska medborgare, som uppfyllt vissa villkor, som ingalunda kunna sägas vara betungande. Och vidare erkänner jag som ett stort företräde hos detta Kungl. Maj:ts förslag, att skillnaden mellan land och stad därigenom bortfaller. Därigenom öppnas en möjlighet för samverkan mellan liktänkande i städerna och på landsbygden, en samverkan, som jag hoppas skall blifva fruktbarande, trots de svårigheter, som det proportionella valsättet ovillkorligen lägger i vägen.

För min del har jag länge varit en ifrig anhängare af den allmänna rösträtten. Den förefaller mig som något alldeles nödvändigt, när Riksdagen nu lagt hela vårt försvarsväsen på en ökad och strängare genomförd allmän värnplikt. Jag har varit med om den rösträttspetition, som för flera år sedan undertecknades här i landet, och jag har äfven varit med om att jämte åtskilliga medlemmar här i Riksdagen framlämna densamma till Konungen och hans excellens statsministern. Jag anser det som en skada, att icke regeringen tidigare sökt genomföra denna reform. När vi framlämnade dessa rösträttspetitioner,ingo vi ett afvisande svar. Vi begärde då icke genast den allmänna rösträtten, utan en utsträckt rösträtt. Och därför har jag särskildt blifvit öfverraskad, när 1902 regeringen öfvergick till allmän rösträtt. Men det är mig icke emot. Jag skulle blott önskat en sorts öfvergång till den allmänna rösträtten och en annan än den, som nu föreligger genom den proportionella valmetoden. Om det är så, att en fulljord strängare värnpliktstjänst berättigar till eller, rättare sagdt, organiskt sammanhänger med en vidgad rösträtt, då kan naturligtvis denna utvidgning endast gälla dem, som själfva personligen fullgjort den ökade värnpliktstjänsten. Det kan icke komma i fråga, att man skall ställa sig på den ståndpunkten, att de, som fullgjort en sådan värnpliktstjänst, genom denna sin egen gärning förvärfvat ett slags skatt, som skall komma äfven många andra till godo, som icke gjort någonting alls för vårt försvar.

Jag erkänner till fullo, såsom herr justitieministern i går och uttalade, att åtta månaders värnpliktstjänst borde berättiga en svensk man till rösträtt. Men hvarför skall man då icke hålla sig därvid? Hvarför icke tills vidare behålla de nuvarande rösträttsvillkoren och dessutom gifva rösträtt åt hvar och en, som fullgjort åtta månaders värnpliktstjänst? Därigenom skulle rösträtten icke blifva med ens utsträckt, utan årsklass efter årsklass skulle inrycka i den nuvarande valmanskåren, och man hade då fått den organiska öfvergångsform, som man nu saknar. För dem, som icke genomgått denna ökade värnpliktstjänst, erkänner jag ingen egentlig befogenhet till ökad rösträtt, men de må nu gärna tagas med, eftersom förslag därom är å bane och eftersom en sådan öfvergångsform icke kunnat ifrågakomma.

Detta är ungefär mina åsikter. Och hvarför hyser jag då den åsikten, att åtta månaders värnpliktstjänst borde såsom sådan medföra berättigande till rösträtt? Jo, därför att jag hyser förtröstan till det uppväxande släktet, till den svenska ungdom, som kommer att genomgå den nya värnpliktens tukt och skola. Det är ingalunda några gammaldags idéer, som jag här vill förfäkta, utan jag hyser tvärtom förtroende till den tukt, som den nya värnplikten skall medföra, en tukt, som äfven skall gifva en annan uppfattning af den politiska plikten och den politiska rätten. Däremot hyser jag mindre förtroende till de skaror, som nu upptagas och hvilka genomgått en helt annan politisk skola, en politisk skola med utlevade politiska idéer, som numera förlorat sin kurs nästan öfverallt utom här i vårt efterblifna Sverige. Det är icke sant, att dessa hafva något berättigadt kraf på ökad rösträtt, utan det är det nya släktet, som har detta. Då det emellertid nu är omöjligt att gifva det nya släktet rösträtt utan att gifva sådan äfven åt de andra, så må det då ske. För min del är jag icke tillräckligt doktrinär för att kunna uteslutande hålla på mina egna åsikter i detta afseende.

Däremot hade jag möjligen kunnat vara med om att rösta mot det kungl. förslaget, ifall vi hade kunnat få ett nytt praktiskt och positivt uppslag från de ledande män, som ställt sig i spetsen för oppositionen. Jag har nu öfver ett dygn suttit och väntat på ett sådant förlösande ord, men det har ännu icke kommit. I går uttalade sig herr Ernst Carlson mot det kungl. förslaget. Han lät framskymta, att han möjligen skulle kunna vara med om ett skrifvelseförslag, och jag har sedan dess länge med intresse väntat på detta skrifvelseförslag. I går afton cirkulerade ett tryckt skrifvelseförslag här i kamrarna. Är det manne detta skrifvelseförslag, som herr Ernst Carlson bär under sin tröja, hvilken svajar för den politiska oppositionsvinden. Jag måste då erkänna, att detta skrifvelseförslag icke för närvarande förefaller mig hafva någon positiv betydelse.

Vidare har jag med ännu större intresse lyssnat till herr

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

Staafts anförande i går. I detta hans anförande har jag funnit en lysande värtalighet, som jag beundrar, men jag har funnit en värtalighet, som utmynnar helt och hållet negativt. Den utmynnar så att säga i det politiska intet; den utmynnar i ett bifall till herr Staafts egen motion. Jag kan icke finna, att denna motion innebär något uppslag. Herr Staaft föreslår en valkretsindelning i enmansvalkretsar, men icke förty genomför han icke detta förslag. Han vill med all makt behålla flertalsvalkretsar på några ställen; framför allt vill han hafva listval i Stockholm, eller åtminstone lämna han den utsikten öppen, att listval skola införas i Stockholm och andra större städer. Detta förslag kan redan från denna synpunkt icke vara tillfredsställande för mig.

Dessutom måste jag göra mig några andra frågor. Om det är meningen att framkomma med ett motförslag i en eller annan form äfven i form af en skrifvelse, hvars innehåll skall politiskt realiseras först nästa riksdag, vill jag åtminstone hafva någon garanti för att detta förslag kan praktiskt genomföras. Det skall vara ett förslag, som icke blott vinner förslagsställarens eget bifall, utan ett sådant, som har utsikt att gå igenom i denna kammare och äfven i Första Kammaren och ett förslag, som regeringen kan antaga, om också icke måhända den nuvarande regeringen, så dock åtminstone en regering, som bättre stämmer med förslagsställarens egen mening. Ett sådant förslag kan jag icke finna i herr Staafts motion. Jag är alldeles säker därpå, att den icke kan komma att antagas af Första Kammaren. Man har nu talat om hvar den politiska tyngdpunkten ligger här i landet och trott, att den skulle ligga än i den ena och än i den andra kammaren, och man har framfört grundlagsparagrafer till stöd för en sådan tolkning. Enligt min tanke ligger den politiska tyngdpunkten ingalunda inom Riksdagen, utan den ligger inom regeringen, och jag kan till stöd därför anföra en grundlagsparagraf, som säger: »Konungen allena äger styra riket», naturligtvis dock så, att båda kamrarnas rätt kommer till sitt fulla gällande. Det är således regeringen, som det kommer an på, om ett rösträttsförslag verkligen kan genomföras, och jag vill från oppositionens sida hafva garanti för att det skall kunna vinna ett sådant alldeles nödvändigt regeringsunderstöd. Kanske framkommer ett sådant positivt förslag längre fram under debatten, och ingen skall då hälsa det med större glädje än just jag. Men såsom saken nu står, och om det skulle visa sig, att intet positivt förslag kan åstadkommas, då förefaller det mig, som om anhängarne af den allmänna rösträtten handlade bäst, om de följde det gamla ordspråket: »Bättre en fågel i handen än den fågel som flyger lös i skogen.» Genom att antaga det kungl. förslaget vinna vi alldeles säkert den allmänna rösträtten. Om vi nu afvisa den fågel, som vi hafva i vår hand, så kan det lätt väcka en misstanke, att de

herrar, som därtill bidraga, intressera sig mera för själfva jakten än just för fågeln.

Jag tror att det vore klokt, om man nu sökte komma ifrån en agitation, som icke gärna, så vidt jag nu kan se, kan medföra någon större förmån för landet. Visserligen har herr Branting tröstat oss med att om vi nu afslå det kungl. förslaget, så komma socialisterna nästa år att blifva synnerligen snälla och beskedliga. Det är ett vackert löfte af herr Branting, men jag tror icke, att vi få för mycket bygga därpå, icke därför att jag misstror herr Branting på hans löften, utan därför att hans löften äro alldeles onödiga och kanske icke infrias af dem det vederbör. Jag litar för en skadlig agitations hämmande mera på våra statsmakter, som, herr Brantings bön förutan, torde vara tillräckligt starka för att åstadkomma nödigt lugn i landet.

Herr talman, så vidt jag nu kan se, luta mina åsikter därhän, att jag vill gifva min röst åt det yrkande, som blifvit framställdt af friherre Barnekow, för så vidt icke den kungstanke, som jag väntat från det oppositionella hållet, helt plötsligt skulle uppenbara sig och visa en annan väg, hvarom vi alla med god förtröstan skulle kunna förena oss.

Herr Bergström: Herr talman, mina herrar! Den siste ärade talaren har inför kammaren förklarad, att det knappast kan finnas någon man i denna kammare, som är mindre gynnsamt stämd mot den proportionella valmetoden än han, men ändock afslutade han sitt anförande med att tillkännagifva, att han skulle rösta för en proportionell valmetod. Det är denna bristande öfverensstämmelse mellan tanke och handling, som man så ofta får bevittna hos den ärade talaren.

På samma gång den ärade talaren beträffande partiförhållandena i England lämnade oss den något oväntade upplysningen, att partierna, de stora engelska partierna icke utöfvat någon gagnelig inverkan på det engelska statslifvet, tillkännagaf han för oss, att han med glädje skulle hälsa upplösningen af de politiska partierna i Andra Kammaren. Ja, den ärade talaren har, innan han själf inträdde i denna kammare, omedelbart efter sitt val tillkännagifvit, att han skulle gå här såsom vilde, men han hade icke hunnit långt på sin första riksdag, innan han själf satte sig i spetsen för bildandet af ett tredje parti inom kammaren. Återigen en bristande öfverensstämmelse mellan tanke och handling hos denne talare. Den ärade talaren åberopade såsom sitt viktigaste argument för bifall till Kungl. Maj:ts förslag med friherre Barnekows modifikation det, som i hans excellens herr statsministerns anförande i går väl var det allra svagaste argumentet, nämligen att, om vi antaga den proportionella valmetoden, så kan denna så ofantligt lätt afskaffas. Detta är hufvudargumentet för herr Hjärne, då han går att afgifva sin röst. Den ärade talaren

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

yttrade, att han skulle hafva kunnat vara med om att rösta mot Kungl. Maj:ts förslag, om han här fått höra något nytt, praktiskt, förlösande ord. Han frågade i detta sammanhang, om detta förlösande ord möjligen skulle vara det egendomliga skrivelseförslag, som i går blifvit utdeladt här på våra bänkar. Ja, om jag icke alltför mycket misstager mig beträffande upphofvet till detta skrivelseförslag, så har herr Hjärne att söka detta upphof på ett honom mycket närstående håll. När herr Hjärne i fjor höst var en af de första, som drog i härnad mot den proportionella valkommitténs förslag på ett möte i Uppsala, där det förut hade utbasunats, att just herr Hjärne skulle gifva det förlösande ordet, *då* stod, stridande mot proportionella valkommitténs förslag, sida vid sida med herr Hjärne en annan akademisk professor, som just framlade ett förslag gående i samma riktning, som det skrivelseförslag, som vi i går hade den förmånen att se på våra bänkar. Herr Hjärne framlade vid detta tillfälle också sina tankar. Dessa tankar gingo i viss mån på samma bana, som han antydde i dag, men han har icke funnit lämpligt att i dag tala om, hvart han egentligen ville vid genomförandet af en rösträttsreform på den allmänna rösträttsens grund. Hans garantier — ty han ville också söka garantier — lägo, bland annat, uti en minskning utaf Andra Kammarens ledamotsantal, som han ville bringa ned till 200, för att vi skulle blifva mera likställda med Första Kammaren uti representationen. Det är ju möjligt, att vi under gången utaf våra förhandlingar från honom kunna få fram detta förslag i form af ett skrivelseförslag.

Konstitutionsutskottets vice ordförande, friherre Barnekow, beklagade här i går, att de tvänne reservanterna, herrar Gustaf Axel Berg och Moberg hade skiljts åt. Det vore, sade han, så ofantligt liten skillnad mellan dem. Ja, skillnaden mellan herrar Bergs och Mobergs reservationer är precis densamma som mellan Kungl. Maj:ts förslag och friherre Barnekows yrkande, den skillnaden att medan de förra, herr Berg och Kungl. Maj:t, bygga på allmän rösträtt, så bygga de senare, herrar Moberg och friherre Barnekow, icke på allmän rösträtt. Det är med andra ord skillnaden mellan census och icke-census. Och detta har här blifvit kalladt en liten skillnad. Samma åskådning kom fram i dag i vice talmannens yttrande, då han sade, att friherre Barnekows förslag icke innebar någon väsentlig förändring af Kungl. Maj:ts förslag. Det kanske vore skäl för den ärade talaren från Uppsala, som tillföre och äfven nu har förklarat sig vara en anhängare utaf den allmänna rösträtten, men som till sist lutade åt friherre Barnekows förslag, att beakta denna anmärkningsvärda skillnad.

Nu har uti det anförande, som herr justitieministern höll i går, med mycken styrka för kammaren framhållits, att man i denna stund icke kunde veta, hvad ett stadgande om erläggande

af direkt skatt såsom villkor för valrätt kan användas till. Herr justitieministern påpekade, att Riksdagen med ett sådant stadgande kunde höja eller alldeles borttaga mantalspengarna, som den behagade, och att kommunerna kunde på ett obehörigt sätt befria från mantalspengarnas erläggande. Hans excellens herr statsministern framhöll också, att det vore en ofantligt stor svaghet i författningen, ifall man på det sättet skulle bygga valrätten på skattelagarna. Utaf herr justitieministerns rättframma uttalande i denna del och utaf herr statsministerns bestämda uttalande har jag dragit den slutsatsen, att de åtminstone icke ha velat gifva sin mening i detta fall en sådan konstruktion, att de lika gärna skulle se, om Riksdagen tager det af friherre Barnekow nu framlagda förslaget, utan att det verkligen var fullt allvar i deras ord.

Den ärade talare, som här i går ledde uppmarschen till förman, icke för Kungl. Maj:ts förslag, men för friherre Barnekows, har riktat en förebräelse åt andra håll, att när det kommer till ett afgörande, *då* vilja vi icke vara med. Men i fråga om valrättsgrunderna, *då* är det ju vi, herr Andersson i Nöbbelöf, som vilja vara med om Kungl. Maj:ts förslag, men *då* är det han, som icke vill vara med.

Jag skall här med några ord beröra en sak, som under debatten i denna kammare icke varit närmare berörd, men vid hvilken friherre Barnekow snuddade uti sitt anförande i går och vid hvilket också en ärad talare i dag har fäst på någon uppmärksamhet. Det är frågan om förhållandet emellan den tilltänkta vallagen och grundlagen. Enligt mitt förmenande är detta det enda område uti konstitutionsutskottets betänkande, där man har att söka och finna någon förtjänst hos detta betänkande, den nämligen att utskottet har sökt klarera, huruvida vallagens bestämmelser kunna och böra uteslutande stå i vallagen, eller om icke en del af dessa bestämmelser med nödvändighet böra flyttas in i grundlagen. Det är icke första gången, som denna fråga är före i Riksdagen. När i slutet på 1880- och i början af 1890 talet förekommo förslag här i Riksdagen om åstadkommande af en särskild vallag, hade såväl kamrarna som Riksdagens utskott att taga denna fråga i öfvervägande, och då yttrade konstitutionsutskottet — det var vid 1891 års riksdag — att det skulle säkerligen vara att befara, att man genom stadganden i vallagen sökte att förklara föreskrifter i grundlagen eller närmare bestämma förhållanden, hvilka grundlagens stadganden afse att ordna. Ja, mina herrar, huru ställer det sig nu enligt det förslag, som föreligger från Kungl. Maj:t, och som i själfva vallagen inför alla bestämmelser, så godt som, rörande valen, medan uti grundlagen, uti riksdagsordningen, dessa begränsas till ett minimum? Se vi på själfva valrättsparagrafen i riksdagsordningen, den tilltänkta 17 § som innehåller valrättsbestämmelserna, så slutar den med följande ord: »Närmare bestämmelser rörande tillämpningen af

Om valrätten till Andra Kammaren m. m.
(Forts.)

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

nu stadgade villkor meddelas i vallagen». Hvad innebär detta, mina herrar? Jo, om vi se på § 8 i vallagen uti Kungl. Maj:ts förslag, så innehåller denna en tydlig modifikation utaf grundlagens bestämmelser, af den tilltänkta grundlagsparagrafen i afseende å valrätten. Kan detta vara rimligt, mina herrar, att den svenska Riksdagen skulle antaga en vallag, som icke är af grundlags natur, och som på det sättet skulle kunna innebära förklaringar eller modifikationer utaf valrättsbestämmelserna i grundlagen. Men det är icke nog därmed, att så är förhållandet med valrättsbestämmelserna, utan går man sedermera t. ex. till 19 § riksdagsförordningen uti Kungl. Maj:ts proposition, så visar det sig, att det där heter, att hvarje röstande äger vid val en röst. Går man så därifrån till vallagens bestämmelser i § 48, så finner man där detta modifieradt på det sättet, att valmännens röster kunna utskiftas, utskiftas för den ene på ett sätt och för den andra på ett annat och utskiftas så, att det gäller icke allenast person utan äfven partier. Och härom finnes icke ett ord stadgadt i grundlagen.

Gå vi sedermera till den paragraf — § 20 — som bestämmer om valbarhet till Andra Kammaren, ja, då är det samma förhållande där. I § 20 angifves, att valbarheten sammanfaller med valrätten, dock att den, som skall väljas, skall äga valrätt inom den valkrets, för hvilken han skall väljas. Men gå vi till § 48 uti vallagen, då heter det, att man äger icke att gå till val på alla de män, som äro valbara enligt grundlagen, utan man äger endast och allenast att rösta på de personer, som äro uppförda på en viss tryckt officiell lista, som stickes i handen på valmännen.

Nu kan jag, med den uppfattning jag har utaf grundlagen och dess natur, omöjligt finna, att Riksdagen kan, i strid med § 83 regeringsformen, antaga en vallag, som på detta sätt och på en mängd andra sätt modifierar grundlagens bestämmelser.

Hvad nu det proportionella valsättet angår, så skall jag icke gå in på någon utförlig kritik utaf detsamma. Sådan har i så hög grad redan kommit detta valsätt till del. Men jag vill dock framhålla, att man måste, när man går till afgörande i denna sak, räkna med obenägenheten i landet för denna nyhet. Herr justitieministern yttrade här i går, att uttalandena mot de proportionella valen mest hade kommit från den minoritet, som bor i städer, köpingar och municipalsamhällen. Jag har från ett håll, där man fört ett slags bok öfver dessa uttalanden vid möten, fått en samlad uppgift, som ingalunda bestyrker, hvad herr justitieministern här påstod. Utaf de hundra möten, som hafva uttalat sig mot det proportionella valsättet — och då äro icke de socialdemokratiska mötena och demonstrationerna därvid medräknade — utaf dessa hundra möten hafva 73 hållits för landtvalkretsar och 27 för stadsvalkretsar. Utaf de 73 mötena för landtvalkretsarna hafva, därför att man där hade bättre samlingspunkter, 3 hållits i städerna

och 24 i köpingar, municipalsamhällen eller större arbetaresamhällen, hvaremot 46 hållits på rama landsbygden. Och ser man närmare efter, hvar dessa sistnämnda möten förekommit, så befinnes det, att en stor del af dem hållits i den del af vårt land, där man helt naturligt måste hysa mycket stora betänkligheter mot en valmetod, som ytterligt utökar eller mångfaldigar valkretsarna med afseende å deras storlek. Det är i Norrland, i Jämtlands, Västernorrlands och Norrbottens län, som en hel mängd af dessa möten hafva hållits. Jag skall här äfven be att få meddela herrarne en upplysning om de möten, som uttalat sig för det proportionella valsättet. De uppgå till 18, af hvilka 15 hållits för landtvalkretsar.

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Nu frågade en ärad talare här i går — det var herr Hammar-skjöld — i afseende å folkopinionen mot det proportionella valsättet: Huru har den väl kommit till, och i hur många fall har man ordentligt redogjort för huru man skulle gå till väga vid användandet af detta valsätt? Den ärade talaren upplyste själf, att han lämnat sina valmän nödiga upplysningar i detta afseende, och de hade då sagt: ja, är det icke värre, då är det ju icke farligt. Men jag hörde just för ett par dagar sedan något annat af en ledamot af denna kammare, en representant för en landtvalkrets icke alltför långt aflägsen från den ort, där herr Hammarskjölds valkrets är belägen. Han hade nyligen haft ett möte med sina valmän, och där haft förmännen — han är visserligen icke själf anhängare af Kungl. Maj:ts förslag — att till sakkunnig upplysare hafva en f. d. ledamot af proportionella valkommittén. Men denne man hade — och jag förmodar, att hans framställning torde varit väl så värdefull som herr Hammarskjölds — icke förmått, att vid detta möte vinna en enda proselyt för det proportionella valsättet, just därför att man funnit detsamma alltför inveckladt. Den ledamot af denna kammare, som för mig omtalade detta, sade, att det skulle icke kunna finnas några bättre agitatorer mot det proportionella valsättet än just medlemmar af proportionella valkommittén. Det var hans erfarenhet.

Herr justitieministern erkände i sitt anförande, att den viktigaste invändningen mot Kungl. Maj:ts förslag i fråga om införande af proportionellt valsätt var, att detta proportionella valsätt icke samtidigt skulle införas i fråga om val till Första Kammaren. I detta afseende har proportionella valkommittén, på hvars arbete justitieministern byggt sitt förslag, fällt några ord, som jag skall tillåta mig att anföras. Proportionella valkommittén säger:

»Det torde ur det allmännas synpunkt böra betraktas såsom en utomordentligt viktig sak, att valmännen rundt om i landet känna sig öfvertygade om valordningens rättvisa och gå till valet med fullt förtroende för att deras genom röstsedeln uttalade vilja skall få sitt rätta och tillbörliga inflytande på representationens sammansättning. Brister detta förtroende, så kommer intresset för

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

valet att i längden slappas och deltagandet icke blott i själva valet utan ock i förberedelserna därtill att blifva allt för ringa. Men detta kan tydligen icke ske utan stor skada för landets politiska lif. En folkrepresentation, som icke uppbäres af folket, som saknar en säker grund i en politiskt vaken valmanskår, förlorar sin representativa karaktär och kan omöjligen i längden fylla sin konstitutionella uppgift.»

Ja, mina herrar, se vi på valdeltagandet, när det gäller primärvalen till landstingen, till de korporationer, som välja Första Kammaren, så måtte vi väl få medgifva, att om detta är sannt beträffande valen till Andra Kammaren, då är det också precis lika sannt beträffande valen till Första Kammaren. Är det rättvisa, är det full rimlighet uti att bygga valen till Andra Kammaren på proportionell grund, då kunna vi icke komma ifrån, att detsamma äfven gäller valen till Första Kammaren. Men i Första Kammaren är man, såsom det framhållits af flere talare, alldeles icke mån om att minoriteten må blifva väl representerad, när det gäller den kammaren.

Herr statsministern berörde i förbigående i går uti sitt anförande, att äfven frågan om användande af proportionellt valsätt inom representationen hade varit uppe. Ja, mina herrar, för två dagar sedan utdelades på våra bänkar ett konstitutionsutskotts-betänkande härom, och ni kunna icke finna en enda man inom utskottet från Första Kammarens sida, som har ställt sig på det proportionella valsystemet. Och hvarför? Jo, naturligtvis därför, att den kompakta majoriteten inom Första Kammaren icke har något intresse af denna reform. Den har ingenting att vinna på detta håll.

Herr justitieministern ställde i går i sitt anförande i utsikt, att vi skulle kunna få en Andra Kammare med sju eller åtta olika grupper, dessa grupper — det sade icke justitieministern, men det säger jag — stående emot en fast och enigt sammansluten Första Kammare. Denna utsikt är för mig ingalunda tilltalande. Enligt min mening har då Första Kammaren vunnit sitt mål att få Andra Kammaren förlamad i sin verksamhet och försvagad till sitt inflytande, och vi kunna mycket väl sätta öfver Andra Kammarens dörr i det nya riksdagshuset: »de söndrades kammare» och öfver Första Kammarens dörr: »de härskandes». I mina ögon är icke Andra Kammaren, på grund af hvad den tänkt och gjort under årtionden, förtjänt af ett sådant öde. När för tio år sedan, d. v. s. 1894, man här i Andra Kammaren fattade beslut om fixerande af Andra Kammarens ledamöters antal likasom också af Första Kammarens, hvad gjorde då Andra Kammarens ledamöter? De sålde bort en del af förstfödslovrätten för grynvällingen, som vid det tillfället hette begränsning af städernas representationsrätt. Ja, denna begränsning och ännu mera hade man nu, tio år senare, kunnat vinna för ingenting, utan att man behöft

offra det bittersta. Och nu står man färdig att sälja bort ännu en del af förstfödslorätten. Det, som nu skulle utgöra bytet, hvad är det? Jo, att tillförsäkra landtmännen här, att de i den blifvande Andra Kammaren skulle kunna få besitta kvar en afsevärd del af den ställning, som de hafva intagit i den hittills varande Andra Kammaren, eller för att citera en talare på jönköpingslänsbänken, som så skönt uttryckte sig här i går afton, att de icke skulle blifva »utsparkade» ur Andra Kammaren.

Mina herrar, när jag hörde herr Lindblads klockringning i går öfver, såsom han betecknade den, de sista resterna af det en gång så mäktiga landtmannaelementet, och när jag hörde herr vice talmannen spela på ungefär samma strängar såsom ett hufvudmotiv för honom att med mycken tvekan för öfrigt, tycktes det, gå med på det proportionella valsättet, då ville jag fråga: gå vi då, mina herrar, med alldeles förbundna ögon till att fatta våra beslut här i Riksdagen? Vi hafva dock varit i tillfälle att betrakta de siffror, som hafva kommit fram genom de många och långa sifferutredningarna och hvilka hafva sammanställts bland annat af herr justitieministern i hans yttrande till statsrådsprotokollet. Hvad finna vi där? Jo, att af hela valmanskåren, som genom antagandet af Kungl. Maj:ts förslag skulle komma att finnas ute på landsbygden, nämligen 850,000 valmän, icke mindre än 580,000 personer, äro att söka på jordbrukets område. Då för närvarande af de nu befintliga valmännen något öfver 200,000 äro hemmansägare och mellan 14- och 15,000 arrendatorer, då kunna herrarna lätt räkna ut, att det är dessa hemmansägare, dessa arrendatorer och deras gelikar, som fortfarande komma att hafva majoritet vid dessa val. De uppgå sammanlagdt till icke mindre än 425,000 ibland de blifvande valmännen. Utaf de nya valmännen komma nämligen 100,000 att höra till hemmansägarnes klass, de allra minstas naturligtvis, och öfver 100,000 att höra till arrendatorernas och jordtorparnes klass. Det är mig då oförklarligt, huru man kan tänka sig eller huru man vill tänka sig, att dessa icke skulle hafva gemensamma intressen i mångt och mycket med de nuvarande valmännen på landsbygden. Och öfvergår jag sedan till andra kategorier, fiskare och sjömän m. fl., som också komma att flyttas upp, tro herrarna, att dessa skola vara färdiga att gå hvad man kallar stadsradikalernas ärenden?

I sitt yttrande i går framhöll statsministern såsom utgångspunkten, såsom det bestämmande och afgörande vid framläggandet af detta förslag, att man har tänkt och räknat på att de tillämnade nya valmännen skola vara mogna för sitt värf, att de skola vara lifvade af känslor för fäderneslandet. Jag tror icke, att man har rätt att, såsom vice talmannen antydde, kalla dem och deras blifvande representanter, till skillnad från de nuvarande valmännen och deras representanter, för osjälfständiga män. Vill man se en dylik reform, en så stor reform som den ifrågavarande,

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

i stort, då skall man väl icke — jag upprepar ett uttryck som jag använde första gången då ett kungligt rösträttsförslag förelåg under det nya riksdagsskicket — tänka sig, att dessa nya valmän, dessa nya element, skola komma in i det politiska lifvet och genom sina representanter in i representationen för att där neutraliseras, utan de skola väl komma in för att tillgodogöras.

Ser man denna fråga så, då ställer det sig icke heller så, som en del talare sagt, att man endast med fruktan skall gå till ett sådant beslut. Det är klart, att, om de gamla elementen, de gamla valmännen och de gamla representanterna, själfva säga ifrån till de nya: ni äro våra fiender, mot er vilja vi gå i harnesk, då kan det ju hända, att de också blifva edra fiender. Men gör man icke det, utan behandlar dem såsom likar, då kan man vara öfvertygad om, att dessa element i mängd och mycket komma att ställa sig precis lika som de hittills varande landtmännen.

Vikten utaf att en rösträttsreform snart sker här i landet inser jag, mina herrar fullväl, och framför allt inser jag det efter 1901 års händelser och 1902 års löften. Men jag är icke beredd att köpa denna reform till hvilket pris som hälst. På den punkt, som jag nu vidrört — det vill jag säga min ärade vän på skånebänken — på *den* punkten, ifråga om det proportionella valsättet, vill jag icke vara med, framför allt när det endast gäller proportionella val till denna kammare. Jag vill icke gå fram och skall aldrig gå fram med en voteringsedel för en rösträttsreform, som är förbunden med ett beslut att höja Första Kammarens makt på Andra Kammarens bekostnad.

Jag yrkar afslag å såväl Kungl. Maj:ts proposition som utskottets förslag.

Herr *Hörnsten* instämde häruti.

Herr Holmgren: Herr talman, mina herrar! Jag kan mycket väl förstå, att herrarnes tålmod redan är satt på hårdt prof. Jag skulle under sådana förhållanden bedja om öfverseende, för att jag under några hastigt försvinnande ögonblick tager herrarnes uppmärksamhet i anspråk, men jag anser att vid en så viktig och för fosterlandet betydelsefull frågas behandling som denna, är det hvarje representants plikt att bestämdt och frimodigt uttala sin mening och bära ansvaret för denna mening. Jag vill då icke, såsom flera föregående talare här under denna debatt utlätit sig, på det sättet bestämma min ställning, att jag skall gå åt det håll, dit det »lutar», utan jag vill bestämt förklara, att, försävidt Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag och hvarje modifikation af desamma äro förknippade med proportionellt valsätt, kommer jag icke att åt dessa förslag under några omständigheter gifva min röst, utan yrkar jag afslag å såväl Kungl. Maj:ts som utskottets förslag. Man har under förhandlingarna här både under gårdagens lopp och under denna dag framhållit så många skäl emot den pro-

portionella valmetoden, att det icke såsom en förständig människa kan falla mig in att upprepa dessa skäl. Jag ber dock att få framhålla några synpunkter, hvilka, såvidt jag märkt, icke framställts här på det sätt, att de blifvit hufvudskäl emot den proportionella valmetodens införande i vårt land.

Det viktigaste skälet därtill, att jag ställer mig afgjordt emot förknippandet af proportionella val med vår viktigaste statsinstitution, är det, att i och med detsamma upprifves själfva den historiska grunden för vår nuvarande nationalrepresentation. Om vi taga del af förhandlingarna på riddarhuset de minnesvärda dagarne den 4—7 december 1865, skola vi finna, hurusom skaparen af vårt nuvarande representationsskick, friherre De Geer, säger: »Sanningen kommer man närmare, om man säger, att förslaget erkänner ingen annan grund för representantkallet än medborgares förtroende, uttryckt genom val». Om det så är, att grunden till vår nuvarande representation är den, att medborgarne eller valmännen skola hafva kännedom om och förtroende till sina representanter, och man redan under nuvarande förhållanden anser sig på flere ställen hafva fog att klaga öfver de allt för vidsträckta emansvalkretsarne, hur skall det då gå, när man får valkretsar med ända till 11 representanter, så att t. ex. enbart en valkrets, Norrbottens län, omfattar icke mindre än en tredjedel af hela Sveriges rike? Huru skola valmännen då få någon kännedom om eller bekantskap med sina representanter?

Det andra skälet mot användandet af proportionell valmetod är det, att man då måste fullkomligt omskapa den nuvarande valkretsindelningen, såsom jag nyss nämnde. Men de gamla valkretsarne hafva blifvit folket så kära, att valmännen svårligen vilja öfvergifva dem. Det är samma förhållande i detta afseende hos oss som i England, där man alldeles särskildt ställt sig afvisande emot hvarje försök att vid valen till parlamentet tillämpa proportionell valmetod, just emedan man då måste förändra valkretsarne, hvilket man där på inga villkor önskar.

Vidare har man äfven invändt mot denna proportionella valmetod, att man genom att använda densamma vid riksdagsmannaval gör våld på folkets nationella vanor i valangelägenheter. Denna sida af saken har af så många talare här med skärpa framhållits, att därom ingenting vidare är att tillägga.

För det fjärde innebär användandet af en proportionell valmetod ett ingrepp på själfva principen för ett lands själfstyrelse. Detta skäl framdrogs i engelska underhuset, då flera framstående engelska parlamentsledamöter ville införa den proportionella valmetoden. Det åberopades särskildt af Chamberlain och Gladstone, men äfven af andra utmärkta män i England, att hvarje proportionell metod är ett fullkomligt ingrepp på själfva principen för ett lands själfstyrelse, i det, att de ledande männen inom ett parti då få allt för stort inflytande på valen.

Då man framhåller den proportionella valmetoden såsom en

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

garanti för, att äfven efter införandet af allmän rösträtt de nuvarande innehafvarne af makten skola få stanna i besittning af densamma, utgår man i själfva verket från den krassaste egoism. Hafva de nuvarande innehafvarne af makten icke så pass stor aktning hos sina medborgare, att de kunna blifva valda äfven om allmän rösträtt införes, så böra de åtnöja sig med att vara i minoritet. Men minoriteten förutsätter alltid, att de, som höra till majoriteten, göra orätt, och med denna förutsättning är det klart, att minoriteten alltid kan upparbetas och blifva majoritet, hvilket dock endast är möjligt, om de, som höra till minoriteten anstränga sig och söka skaffa sig aktning af sina medborgare, så att de kunna blifva valda. Det kan väl i alla fall icke vara skäl att i själfva lagstiftningen införa garantier för att minoriteten alltid skall hafva sitt tillbörliga inflytande. Detta skulle komma att förrycka hela representantkallet, ty, såvidt jag kan förstå, måste detta grunda sig icke på själförtroende utan på medborgarnes förtroende till sina representanter, »uttryckt» — som De Geer säger — »genom val».

Mina herrar! Man hade kunnat vänta, att i en så stor och viktig fråga som den nu föreliggande, där det gäller att föra in bland valmanskåren 800,000 svenska medborgare, förhandlingarna skulle få den lyftning, som frågans djupa innebörd kunde förläna, men på några få undantag när har så icke varit fallet här i denna kammare. Man har här endast gifvit uttryck åt den rädsla man hyser för att släppa in dessa våra bröder, och man har sökt alla möjliga garantier emot deras inflytande.

Jag vill till sist erinra herrarne om några vackra och stora tankar, som uttalades på riddarhuset 1865, då af motståndarne till representationsreformen också framhölls behofvet af »garantier» mot det nya valsättet. En talare, friherre Gripenstedt, ytttrade då där bland annat följande:

»Då jag nu öfvergår till en granskning af de åsikter, som med afseende å det hvilande förslaget gifvit sig tillkänna från dess motståndares sida, så finner jag, att man oftast hänvisar på landets närvarande lycka och att man vid danandet af nya förhållanden begär garantier för densammas fortvaro. Ingenting kan vara billigare och riktigare än detta; men det är likväl af vikt, att man i detta afseende så uppställer sina fordringar, att de blifva möjliga, rimliga. Tager man till utgångspunkt alla tänkbara möjligheter, som skulle kunna inträffa, så skall man äfven i den nuvarande representationsformen, och i hvilken annan som helst, kunna upptäcka anledningar till de största vådor; ty hvar skall man väl finna tillfyllestgörande garantier, om man ej längre vill tro på heder, på redlighet, på alla de sedliga krafter, som utgöra grunden för ett civiliseradt samhälles tillvaro? Jag säger icke, att man i samfundsfrågor skall ensam lita på dessa krafter; men jag säger, att man ännu mindre får falla in i det motsatta felet och

ur räkningen utesluta all tro på något saunt, godt och ädelt hos människan. Detta vore att förnedra henne, och därmed äfven att förnedra sig själf. — Det ligger ingen vishet i att misstro och betvifla allt. Jag beklagar den människa, som icke kan förutsätta, att redlig vilja, sundt förnuft, rättkänsla och fosterlandskärlek finnas hos andra; och jag beklagar det land, där ej dessa krafter kunna påräknas såsom verkande; ty där vore också ett ordnadt samhällstillstånd en omöjlighet.»

Så talade en stor tänkare och statsman år 1865. Jag vill äfven citera hvad grefve von Platen yttrade, med anledning af de invändningar, som blifvit gjorda mot det nya representations-skicket införande. Han yttrade nämligen bland annat:

»Man invänder säkerligen härvid, att det första icke är mycket att räkna på; men tror man sig lättare uppnå sitt syfte på det andra sättet? Fordrar man bestämda garantier, ett ord som nu synes vara mycket på modet, för hvad som skall hända i en framtid, då ingen af oss är säker att ännu i morgon kunna här uppträda, och nöjer man sig icke med sannolikheter, byggda på erfarenhet, så fordrar man omöjligheter, och framställande af sådana anmärkningar vittnar om brist på väsendtligare, och för sådana kan man visserligen ej räkna på bifall; men begär man åter, hvad en värd talade så varmt yrkat, representationsrätt för arbetaren, hvilket jag med nöje skall understödja i den mån jag finner dess bildningsgrad gifva skäl därför, och om samma talare skulle fortfarande yrka därpå, vågar jag tro, att någon stor svårighet att därtill erhålla bifall icke skall visa sig hos en representation, bildad i enlighet med det hvilande förslaget.»

Grefve von Platen fruktade således icke att få in arbetare i representationen. Och hvarför skulle vi frukta för våra bröder?

Man sade här i går, att det proportionella valsätt, som enligt regeringens förslag skulle vara förknippadt med den allmänna rösträtten, vore så lätt för folket att förstå. En ärad talare på kalmarbänken förklarade, att han hade undervisat sina valmän i proportionsvalsteorien, och dessa hade funnit alltsammans klart och tydligt. Jag betviflar icke smälänningarnas intelligens, lika litet som jag betviflar den ärade talarens förmåga att undervisa. Men hvad jag betviflar, det är, att han själf hade reda på det proportionella valsättet. Ty hade han sagt till sina valmän där nere: om I rösten på Andersson, kunnen I möjligen få Pettersson men icke Andersson — hade han sagt till dem hvad herr justitie-ministern också påpekade, att det är *partiet* man röstar på och *icke personen* — hade han sagt detta till sina kalmariter, då hade de sannolikt icke ansett, att detta valsätt varit så lätt och icke heller så användbart.

En ärad talare på gottlandsbänken sade i går, att man af fosterlandskärleken borde bevekas att taga Kungl. Maj:ts förslag. Förut har han flere gånger uttalat sig afgjordt emot det propor-

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

tionella valsättet, särskildt i ett föredrag, som han för någon tid sedan höll i Visby. Men nu hyser han icke någon tvekan att antaga Kungl. Maj:ts förslag. Det som för honom varit det mest bevekande i detta afseende, det är väl, att genom det kungl. förslaget eller den modifikation däraf, som föreligger till antagande, Gottland skulle få 3 representanter. Men detta bör väl icke ensamt vara uttryck för fosterlandskärleken.

Slutligen, herr talman, vill jag uppläsa ett yttrande af en af världens störste tänkare, människovänner och statsmän, nämligen Gladstone, ett yttrande som han hade år 1884 vid rösträttsreformens genomförande i England, då det var fråga om att släppa in 4 millioner nya valmän. Han slutade med de tankvärda orden: »Jag tror, att de personer, åt hvilka vi bedja Eder förläna valrätt, böra välkomnas så, som I skullen hälsa välkomna rekryter till Eder armé. Vi bedja Eder att förläna denna valrätt med frikostig hand. Förläna åt dessa personer nya intressen i samhällsförfattningen, nya intressen, som skola hos dem alstra ny tillgifvenhet för den — en tillgifvenhet, som, allt öfvervägdt, mer än Edert guld och Edert silfver, mer än Edra flottor och härar, utgör på samma gång landets styrka, ära och trygghet.»

Herr talman, jag yrkar afslag på såväl Kungl. Maj:ts proposition som utskottets förslag.

Herr Thorsson: Då vi nu stå inför det ögonblick, då det gäller att fatta ett beslut, huruvida det skall åstadkommas en utvidgning i våra rösträttsförhållanden eller ej, är det ganska naturligt, att de samhällsgrupper, som hittills varit representerade, och deras representanter skola uti utsträckningen af rösträtten se någonting, som hotar deras maktställning. Det har nogsammt framgått af den under gårdagen och i dag förda debatten, att det för dem här gäller, om man kan krångla igenom ett förslag, som, på samma gång det har förmåga att smörja de nya valmännen om munnen med ordet »allmän rösträtt», i öfrigt skall vara illusoriskt och behålla tyngdpunkten kvar, där den nu ligger.

Af det resonemang, som här förts, har jag fått den uppfattningen, att man förmenar, att, sedan den nya valmanskåren blifvit framsläppt, det skall blifva »rent hus», som man säger, d. v. s. att de hittills företrädde samhällsgruppernas representanter skola fullständigt aflägsnas och ersättas af andra mer eller mindre oansvariga representanter. Hvad är det då för samhällsgrupper, som skola blifva valmän hädanefter? Jo, de äro angifna i den tabell, som återfinnes i Kungl. Maj:ts proposition; och de där uppräknade samhällsgrupperna har jag sökt uppdelade i två olika valmanskårer, just med ledning af den debatt, som här förts om den strid, som skulle komma att äga rum mellan de besittande och de besittningslösa, hvilka sträfva efter makten.

Till den ena kåren hänför jag då från de i nämnda tabell

angifna grupper: gods- och hemmansägare 297,689, inspektorer och rättare 8,623, fabriks- och handverksidkare 106,484, ingenjörer och bokhållare 7,139, handlande, sjökaptener m. fl. 33,467, bokhållare i handel 12,458, tjänstemän vid samfärdsanstalter 4,006, öfriga tjänstemän 12,600, lärare och läkare m. fl. 13,218, f. d. yrkesutöfvare, som tillhört jordbruk och fiske 15,215, dito, som tillhört fabriker och handverk 4,747, dito, som tillhört handel och samfärdsel 6,027, dito, som tillhört allmän tjänst m. m. 14,535 och slutligen husägare och kapitalister 4,531. Jag förmodar, att herrarne icke anse, att någon af de nu uppräknade samhällsgrupperna representerar så samhällsfiendliga åsikter, att man bör försöka utestänga någon af dem från valurnorna. Deras sammanlagda medlemsantal uppgår till 540,739.

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Man har visserligen anfört, att denna tabell icke skulle vara fullt tillfredsställande därutinnan, att i gruppen fabriks- och handverksidkare ett icke oväsentligt antal arbetare skulle insmugit sig, och gruppen sålunda vara för stor. Huru härmed kan förhålla sig, vill jag icke yttra mig om, men jag har vid mina beräkningar ansett mig kunna hålla mig till de angifna siffrorna.

Den andra valmanskåren — den jag antager att en del af herrarne betrakta som mer eller mindre samhällsvärdig — skulle utgöras af: arrendatorer och jordtorpare 127,580, statorpare och öfriga jordbruksarbetare 90,693, lägenhetsinnehafvare 36,037, tjänstehjon 20,502, fiskare och sjömän 24,452, arbetare vid fabriker och handverk 170,570, betjände vid handel 18,198, underofficerare och manskap 21,184, tjänare hos andra än jordbrukare 11,237, arbetare af obestämdt slag 79,949, inhyses-hjon 23,755 och slutligen fattighjon och fångar 18,806. Som herrarne torde finna, kan jag väl ej beskyllas för att hafva gjort för ensidiga beräkningar eller att hafva öfverfört personer till en grupp, dit de icke höra. Sammanlagda antalet i denna andra valmanskår uppgår till 656,565.

Detta skulle nu vara de hufvudgrupper af valmän, som skulle komma att täfla efter utvidgningen af rösträtten till allmän rösträtt. Men så komma de s. k. garantierna i den kungl. propositionen — förutom det proportionella valsättet — och sopa bort 250,000 valmän efter hvad herr justitieministern själf i propositionen angifvit. Jag tror, att vi icke göra oss skyldiga till någon öfverdrift, om vi säga, att af dessa 250,000 möjligen omkring 50,000 skulle bortgå från den första valmansgruppen, men de öfriga 200,000 från den andra. Draga vi nu dessa siffror ifrån de slutsummor, jag ofvan angifvit, få vi 490,739 i den första valmanskåren och 456,565 i den andra.

Nu säger man, att vi måste hafva proportionella val, för att icke arbetaremassorna skola klifva in och »sparka ut» de öfriga, för att begagna ett uttryck af representanten för Tveta härad. Men jag har bra svårt att förstå, att man kan behöfva propor-

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

tionella val för att försvara den första valmanskårens position vid valurnorna, om den kåren uppgår till 490,739, under det att den andra endast uppgår till 456,565 medlemmar. Vidare har nu friherre Barnekow gifvit regeringens förslag en ytterligare inskränkning, som skulle — enligt herr statsministerns uppgift under gårdagen — taga bort ytterligare 60,000 valmän. Och dessa 60,000 valmän skulle med säkerhet tagas bort från den andra af de båda valmanskårer, jag nyss framställt, och icke från den första. Hvad är det då herrarne ängslas öfver?

Jag tror, att man kan hafva anledning att säga, att hvad man nu vill genomföra är en allmän-rösträttsreform, som skall vara *utan någon verkan*. Men under sådana förhållanden vill jag fråga herrarne, om I tron, att man därmed skall afskaffa de resolutioner, som nu skära så illa i öronen på en del representanter, eller att man skall kunna aflägsna agitationer genom ett förslag, som i realiteten innebär ingenting? Icke sträfva arbetarne efter rösträtt för nöjet att få försumma några timmars arbete för att marschera fram till valurnorna, utan arbetarne vilja hafva rösträtt för att genom densamma blifva i tillfälle att uttöfva *något inflytande* på lagstiftningen.

Den ärade representanten för Tveta härad, herr Räf, upptog i går med förtjusning det af herr Daniel Persson utkastade ordet »ordentlighetsstreck», och fann det utomordentligt godt. Han ville visa att det icke skedde annat än rättvisa, om detta streck komme att verka i alla dess konsekvenser. När han framkastade detta, insköt han ett likhetstecken mellan kommun och stat i det han sade, att familjen bildar kommunen och kommunen staten, alltså: familjen = kommunen = staten.

Jag skall emellertid be att i förbigående få påpeka — hvilket äfven framhållits under debatten — att kommunalskatten bestämes icke alls af det personliga inflytandet utan efter helt andra grunder.

Jag anser det vara min plikt och skyldighet att såsom stöd för den uppfattning, som jag i detta hänseende hyser, anföra ett exempel, som visar, att detta »ordentlighetsstreck» lätt kan blifva ett oordentlighetsstreck. Under senare tider hafva många kommuner inlåtit sig på järnvägsspekulationer. Detta är ett drag, som icke är särskildt utmärkande blott för stadskommunerna, utan äfven för landskommunerna. Med tillhjälp af den 100-gradiga skalan i städerna och den 5000-gradiga skalan på landet har man beslutat, att järnvägar skola byggas kors och tvärs och skuldsatt kommunerna utöfver deras förmåga att kunna bära skulder. Men då är det skönt att i medvetandet af sin bestämmanderätt i kommunens angelägenheter kunna vältra öfver på kommunen ännu större bördor, som dess medlemmar måste bära. På det sättet kan man med ett enda beslut fördubbla kommunens utgifter — och på en dylik fördubbling kunna då stupa ett stort antal ordent-

liga arbetare, som icke förmå att, på samma gång som de försörja sin familj, betala dessa fördubblade utskylder. Och sedan kommer man och säger, att den, som icke betalar den kommunala skatten, gör sig skyldig till oordentlighet. Och det är rätt åt honom, att han faller för »oordentlighetsstrecket», anser man, då han icke kan betala dessa felslagna spekulationer, som våra kommunallagar tillåta de kommunala myndigheterna att iscensätta.

Herr Hammarskjöld sade i går afton bl. a., att vi, som äro emot de proportionella valen, icke hade tillräckligt undervisat valmännen om dessa vals verkningar. En sådan beskyllning kan då åtminstone icke tillvitas mig, ty jag har gjort allt hvad jag kunnat, för att klargöra för mina valmän de proportionella valens verkningar. Men ju mera jag sökt sätta mig in i dem, dess mera har jag styrkts i den uppfattningen, att det utslag de gifva är något egendomligt.

Om vi tänka oss att proportionellt valsätt tillämpas, så kan det t. ex. inträffa, att herr Hammarskjöld, som ju är en märkesman inom sitt län, först upptages å samtliga vallistorna. Sedan är det honom tilllåtet att välja hvilken lista han önskar stå på, och jag förutsätter, att han därvid väljer den lista, hvars politiska läggning närmast öfverensstämmer med hans egen. De öfriga partierna kunna då icke välja honom som partiman, men då de anse, att han är en man, som äfven utanför de olika partiintressena kan göra samhället tjänster, ena de sig kanske om att understödja hans namn. Men den politiska klokheten bjuder då dessa partiers medlemmar att understödja det Hammarskjöldska namnet med minsta möjliga del af sin röststyrka. Nu kunna valmännen dela sin röst i låt oss säga tio delar, och de gifva därför herr Hammarskjöld en tiondedels röst.

På detta sätt tillföres från andra partigrupper ett stort antal röster till den lista, som upptager herr Hammarskjölds namn, och därigenom tillmätas denna lista ett större antal platser vid valets slutliga beräkning, än densamma rätteligen borde tillkomma. Men så kan det hända, att de herrar, som leda och sköta om det partis val, på hvars lista herr Hammarskjöld är upptagen, i medvetandet om att hans namn samlar så många tiondedels-röster från valmän, tillhörande andra partier, säga till sitt eget partis medlemmar: »Hör nu, mina herrar, vi skola icke spilla några af våra röster på herr Hammarskjölds namn; det är tillräckligt lockbete för att tillföra denna lista en tillräckligt stor kontingent valmän; vi böra icke sönderdela våra röster, utan koncentrera oss på de två personer, som vi allra helst vilja hafva fram och som icke få röster af andra». Valresultet *kan* i sådant fall blifva det, att herr Hammarskjöld visserligen får en hel del röster, nämligen från anhängare af andra partier, men han går ändå icke fram som segrare vid valet, utan det gör kanske herr Räf eller någon annan med honom jämförlig.

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

Jag tror, att om herr Hammarskjöld för sina valmän tillräckligt klargjort den proportionella valmetodens utomordentliga verkningar i detta hänseende, skulle dessa nog icke känt sig så synnerligen tilltalade af densamma.

Jag tillhör ett parti, som, enligt hvad jag tror, håller disciplinen jämförelsevis strängt. Men på samma gång jag försäkrar att vi icke äro rädda för proportionella val, vill jag dock icke tillerkänna ett fåtal af vårt partis ledande män att uteslutande bestämma, hvilka af våra partivänner som skola väljas. Och samma synpunkt borde äfven göra sig gällande hos andra partier.

Herr vice talmannen sade, att vi behöfde de proportionella valen för att skaffa tillräcklig själfständighet, och han byggde därvid på, att det var minoriteten, som alltid insatte de själfständigaste kandidaterna. Därmed har han då på förhand frändömt landtmännen själfständighet, ty säkert är, att socialdemokraterna först skulle komma att blifva i minoritet, och det vore sålunda det socialdemokratiska partiet, som uteslutande skulle skicka fram själfständiga män. Vice talmannens uppfattning strandar emellertid på sin egen orimlighet; det är ju icke alls partiernas numeriska styrka, som bestämmer deras kandidaters själfständighet.

Jag kan såsom arbetare icke förstå den uppfattning, som representanten från lärdomsstaden här gjorde gällande. Han gjorde enligt mitt förmenande en kullerbytta, så stor, att hela hans resonemang upplöstes i intet. Jag kan icke fatta, huru en person i den ställning, som professor Hjärne intager, kan göra sig skyldig till sådana påståenden, som att »jag vill icke hafva de proportionella valen, men då jag vill ha dem, skall jag rösta för Kungl. Maj:ts förslag». Visserligen omkläddes denna tanke i en vacker harang af ord, så vacker, att jag icke alls kan kläda mina tankar i så vackra ord, men jag föredrager att kläda dem i mindre vackra ord och hafva någon mening bakom dessa.

En af de mest ärliga talarne under denna debatt har varit den ärade representanten från Skyllberga. Han sade här i går kväll: hvad betyda väl alla de öfriga garantierna, om vi icke få de proportionella valen? Herr Svensson från Skyllberg anser det vara en bagatell att plocka bort en 300,000 valmän. Hvad betyder det gent emot de proportionella valen! Det är åtminstone ett språk, som man kan förstå, och det tyder på, att efter de proportionella valens införande, skall Första Kammaren vinna många lysande segrar. Beröringspunkter mellan makten i Första Kammaren och makten i Andra Kammaren skola nog ganska ofta yppa sig i händelse af proportionella val. Vi skola nog få många här i denna kammare, som anse, att garantierna ännu icke äro tillräckliga, och denna grupp skall nog blifva så stark, att den kan vara med om att genomföra ett sådant förslag, som afklipper möjligheten för den lagstiftande församlingen att genom

gemensamma voteringar besluta om den progressiva beskattningen. Det är ju egentligen där skon klämmer. Man är rädd om penningpungen, man är rädd för att de, som hafva förmåga att bära bördorna, måste bära dem i samma grad som, de hvilka icke ha denna förmåga.

För icke så länge sedan utarbetades på svenska statens bekostnad ett arbete, som skickades till Pariserutställningen för att visa, huru högt vårt land stod i kulturellt hänseende. Bland annat anfördes där på ett ställe i boken, att af all Sveriges förmögenhet och inkomst äga *två procent* af Sveriges invånare den ena *tredjedelen*, och 98 procent de öfriga två tredjedelarne. Det är nu för att rädda dessa två procent af invånarne från att bära sin rättmätiga andel i de samhällliga bördorna, som man vill afskära Andra Kammaren från inflytandet på de gemensamma voteringarne. Jag befarar, att man efter de proportionella valens genomförande skall, trots den allmänna rösträtten, kunna genomföra ett förslag i den vägen. Något sådant kan jag icke på några villkor vara med om, och därför önskar jag, att, när vi nu skola lösa rösträttsfrågan, vi då måtte taga hänsyn till hvad herr justitieministern framhållit, nämligen att det gäller icke här allenast att skaffa så och så många nya valmän, utan det gäller att i ett visst gifvet ögonblick hafva en *enig nation*. Men vill man hafva en enig nation, bör man icke försöka att här i rösträttsfrågan genomföra en fuskreform. En sådan blir icke heller bestående, emedan då agitationen mot densamma kommer att fortsättas, och det med större intensitet än hittills.

Jag yrkar afslag å såväl Kungl. Maj:tss proposition som utskottets hemställan.

Herr Sternør: Herr talman, mina herrar! Det har anförts så många skäl både för och emot Kungl. Maj:tss och utskottets förslag om proportionella val, att jag icke har några nya sådana att tillägga. De hänga i luften, kan man säga, i denna kammare, så att man kan skära dem med knif. Ett af dessa skäl ber jag dock att få särskildt betona och understryka, nämligen det skälet, att personligheten försvinner i och med genomförandet af en proportionell valmetod. Det har här påpekats, hurusom, när man röstar på Andersson, man får Pettersson eller Lundström eller hvem det nu må vara, och detta är väl, mina herrar, en betänkligt svag punkt i förslaget. Personlighetens makt är den största af all makt, och den makten har fört vårt folk — såväl som andra folk — till den höga ställning i kulturellt hänseende, som vi nu intaga. Skola vi nu kasta bort den makten och skola de, som rösta, icke få se de män, som de rösta på, eller känna dem samt kanske vid valet få helt andra, än de vilja hafva, då är fara å färde för samhället. Jag tror därför, att denna kammare handlar klokt, om den icke går med på ett dylikt förslag. Men det tjänar

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

nog icke mycket till att här tala mot detta förslag. »Tron är stark i Israel», och tron har äfven här ett visst parti, och det tyckes, som om inga skäl kunna tala, när man vill försöka rubba denna tro. »Tron är en viss förtröstan på det man hoppas och intet tvifvel om det man icke ser», och när detta är den riktiga auktoritativa definitionen, kan man icke alls undra på, att en sådan stor skara omfattar det kungl. förslaget, Det måste dock i viss grad väcka min undran, att den grupp här i kammaren, som är mest vänligt stämd mot den proportionella valmetoden, utgöres af våra svenska landtmän. Jag har icke kunnat förstå, att denna ton har kunnat fatta dem så, som den har gjort. Hvarje droppe blod i mina ådror är svenskt bondblod, och jag har icke lockats af denna ton. Jag tror tvärtom, att den proportionella valmetoden långt ifrån att gagna vårt präktiga bondestånd skulle göra det urarfva, ty när valrörelsens vågor gå högt och rörelsen skötes med kläm och kraft, då är jag rädd för att detta bondestånd skulle segla i kvaf mycket fortare efter den proportionella valmetoden än efter någon annan.

Herr talman! Jag vill icke uppehålla kammaren längre. Men jag ville hafva sagt mitt hjärtas tankar, då jag står inför afgörandet af en så viktig sak som denna. Jag kan icke i likhet med den ärade talaren på upsalabänken tala för en sak och yrka bifall till en annan. Jag *lutar* icke åt något visst håll, utan jag *hör hemma* på ett visst håll, och denna min bestämda ståndpunkt karakteriseras af ordet enmansvalkretsar. Jag ber därför, herr talman, att få yrka afslag såväl å Kungl. Maj:ts proposition som å utskottets betänkande i nu föredragna delar.

Herr Centerwall: Jag har velat yttra mig här för att få till protokollet antecknad, att jag icke kan rösta vare sig för Kungl. Maj:ts proposition eller för utskottets förslag eller för propositionen med däri föreslagna ändringar. Jag står i detta afseende på samma ståndpunkt, som jag alltid har intagit och flera gånger förut uttalat till kammarens protokoll, nämligen, att valrätt bör lämnas hvar och en, som nått juridisk myndighetsålder och icke är diskvalificerad genom brott, omyndighet eller dylikt, eller, med andra ord, att rösträtt bör tillkomma hvar och en till 21 års ålder kommen bofast och oberyktad man — och äfven kvinna, ehuru det *nu* icke är fråga om det senare.

Jag vill i likhet med den ärade talaren på östgötabänken gifva det erkännandet åt regeringens förslag, att det är ärligt menadt och väl genomtänkt samt att det ingalunda drabbas af uttrycket fuskförslag eller dylikt. Tvärtom, det förefaller som en maskin, så glänsande, så fulländad till alla sina detaljer, att det endast förvånar mig, att någon, som varit med om att bygga den, skulle vilja vara behjälplig med att slå sönder den.

Men den är i alla fall en maskin, det vill säga något artificiellt,

som icke kan taga drifkraft från hvad jag skulle vilja kalla för folkanden. Hvad folkanden är, vill jag icke söka att här definiera. Säkert är, att folkanden kan göra misstag lika väl som den enskilde anden. Men det är dock mera sannolikhet för att den icke skall göra det, då den i sig omfattar så många enskildas meningar.

Hvad är det nu egentligen, som man vill med dessa garantier, bland hvilka det proportionella valsättet måste räknas? Man säger sig vilja bevara minoritetens rätt. Nå, det finns nog olika driffjädrar till ett sådant försök. På somliga håll utgör driffjädern en önskan att bevara så mycket som möjligt af den makt, man ärft från sina fäder eller själf förvärfvt och gärna skulle vilja lämna till sina barn. Men långt ifrån alla hafva denna mera krassa uppfattning. Jag träffade i förrgår en man, som satt sitt märke i den svenska skolans historia, som gjort sig ryktbar såsom författare, som ägnar hösten af sitt nyttiga lif till tjänst för dessa de minsta af våra bröder, som har ett hjärta, hvilket alltid klappar för andras bästa. Han sade mig: Du måtte väl rösta för garantierna? Hvarför det då? frågade jag. Du, som känner och lider med alla människor och älskar dem alla, skall du fordra garantier gent emot dessa våra bröder? Ja, svarade han, ty annars är det slut med hela vår kultur och civilisation.

Jag undrar, om icke just detta skäl spelar in hos många. Hur mycket det är värdt, framgår redan af hvad som i går erinrades därom, att en gång på riddarhuset såsom skäl mot den då påtänkta och sedermera genomförda representationsreformen anfördes, att landtmännen skulle komma till makten och förstöra vår kultur. Men, om vår kultur haft något värn, så är det väl ej minst hos landtmännen i båda kamrarna. Detta tal påminner mig för öfrigt om hvad jag läste i min ungdom om romarne, hvilka sutto på sina vallar och torn, fruktande barbarernas anlopp, samt därvid sade, skrefvo och sjöngo, att nu vore det slut med hela den klassiska kulturen och hela den klassiska civilisationen. Och detsamma trodde de romaniserade gallerna och frankerna, när normanderna några århundraden senare bröto in i deras land. Världens undergång vore nära, sade man. Och hvad hände? Den nya insatsen blef uppslaget till en ny och friare kultur.

Dessa barbarer voro våra förfäder. Nu säger man, att de nyare barbarerna, hvarmed man menar arbetarne, våra bröder, icke skulle hafva samma rätt som vi, därför att de icke äro så förfinade som vi. Jag medger, att arbetarnes kraf någon gång kunna te sig i en form, som icke är alldeles tilltalande, och jag tror, att vi icke behöfva gå långt för att erhålla bekräftelse därpå. Men jag har lefvat 30 år bland arbetare och finner det lika oriktigt att tala om »arbetarne» i klump, som det härom dagen, då frågan gällde tidningarnas postbefordran, var oriktigt att, såsom från flera håll skedde, tala om pressen i klump. Det finnes inom alla klasser och yrken olika människor med olika begrepp, olika

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

hjärta, olika själsförfining, det yttre må vara huru likt som helst. Det finnas arbetare och arbetare.

Och tro herrarne, att om historien får gå sin vanliga utvecklingsgång, så att en klass kommer till makten, som icke haft den förut, tidernas ände därför är inne? En sådan åsikt hvilar på vane- och tvångsföreställningar.

Men minoriteten, det vill i detta fall säga de mera bildade, måste skyddas, påstår man. Nej, minoriteten behöfver för sin tillvaro inga garantier af starkare slag, ty på hvarje stadium af samhällets utveckling gör sig gällande den naturliga skillnaden i intelligens, i praktiskhet och äfven i förmögenhetsförhållanden. Låt det demokratiska elementet i samhället komma till makten och den antydda skillnaden skall nog på längden visa sig lika stark som den visade sig i forntidens och medeltidens republiker.

Men, säger man, arbetarne äro samhällsfördärfvare, de äro till stor del socialdemokrater. För min del fruktar jag icke ens socialdemokraterna. Jag har i ett annat sammanhang i denna kammare sagt, att jag tror, att *socialismen* är evig, ty den innehåller de idéer, utan hvilka människosläktet aldrig har kunnat lefva och aldrig skall kunna lefva. Men den form däraf, som kallas för *socialdemokratien* — den stridande socialistiska kyrkan, om jag så får säga — är icke evig, utan kommer att försvinna. För öfrigt fäste en stor talare, såsom jag väl kan kalla honom, på stockholmsbänken i går kammarens uppmärksamhet därpå, att våra socialdemokrater hålla på att nationaliseras, liksom detta skett i andra länder, och att de icke vidare tänka på något slags ultramontanism, icke vidare låta regera sig från andra sidan bergen eller från andra sidan hafvet, utan stå på egna ben samt känna sig icke endast såsom socialdemokrater, utan ock såsom svenskar.

Nå, då borde jag väl tala för herr Brantings motion. Ja, det skulle jag mycket gärna kunna göra, om ej ett hinder funnes. Jag har redan sagt, att hvarken 25-års-streckets eller utskylds-streckets bortfallande skrämmer mig. Jag vet verkligen icke, hvarför Sverige skall vara det enda land, där människovärdet och debetsedeln äro sammankopplade, och det må väl finnas andra vägar för uttagande af utskylderna än att göra riksdagsmannavalen till ett slags indrifningsanstalter. Dock fruktar jag en sak i herr Brantings senare motion (n:o 204), nämligen det föreslagna lösandet af bostadsbandet. Jag tror, att om man borttager detta band, hvartill början ju redan skett i det kungliga förslaget om proportionellt valsätt, så löser man det nödvändiga sammanhanget mellan de representerade och dem som representera, och då framtvingar man så småningom parlamentarismens död. Nå väl, det finns ju många, som säga, att parlamentarismen är af ondo och att den gärna må dö. Men för närvarande behöfva vi i alla fall parlamentarismen och jag tror nog, att vi under lång tid framåt komma att behöfva den.

Jag vill slutligen — man brukar ju taga exempel från andra länder — endast fråga herrarne: Har tillståndet blifvit outhärdligt i England efter den 15 juli 1867 eller i Tyskland efter den 14 april 1871, de data, då allmän rösträtt infördes i dessa länder? Visst icke. I engelska parlamentet har endast kommit in ett fåtal socialdemokrater, om det nu är sådana man är rädd för; i Tyskland äro de socialdemokratiska riksdagsmännen visserligen flera, men de kunna dock icke tänka sig att förr än om århundraden erhålla bestämmanderätten, därest partiet då ännu existerar. Men, säger man: i England och Tyskland råda helt andra förhållanden än hos oss. Valen äro så dyra i England, och hvarken i England eller i Tyskland erhålla parlamentsledamöterna några arfvoden. Men man känner de verkliga förhållandena mycket litet, om man icke vet, att kostnaderna för uppehållet under parlamentssessionerna både i England och i Tyskland blifva ersatta för sådana riksdagsmän, som representera arbetareklassen, och att i England omkostnaderna för valen, hvilka betydligt sjunkit på senare tider, nog äfven blifva godtgjorda.

Af de skäl, jag nu anfört, och af många andra, som jag behållit för mig själf för att icke förlänga mitt anförande, är det mig omöjligt att rösta vare sig för Kungl. Maj:ts proposition med eller utan däri föreslagna ändringar eller för utskottets förslag eller för *något* annat förslag än det, som jag anser går tillräckligt långt på den allmänna, lika och direkta rösträttens väg, hvilken ock är vägen för den naturliga utvecklingen.

Herr Biesert: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke upptaga tiden med att bemöta de många anmärkningar, som gjorts mot det af regeringen föreslagna proportionella valsättet, hur frestande det än kunde vara. Det är endast ett par anmärkningar, som jag anser mig vara skyldig upptaga till bemötande.

Den ena går ut på, att kammaren, därest det föreslagna proportionella valsättet komme att användas, skulle blifva uppdelad i allt för många grupper. Herr Staaff förklarade i sitt anförande under gårdagens debatt, att han ansåge detta förhållande vara synnerligen betänkligt. Han ansåge, att den verkande kraften i kammaren skulle försvinna, att kammaren, då det gällde att afgöra en stor och för landet viktig angelägenhet, icke skulle gå till verket med samlad kraft, utan splittrad. Jag kan, herr talman, icke förstå detta tal. Den valmetod, hvarom nu är fråga, har, såvidt möjligt är, sökt förebygga en sådan splittring. Man kan säga, att man beträffande hvarje listmetod, endast har att välja två vägar, då det gäller att fördela platserna de olika partierna emellan. Den ena vägen är den, som fått namnet valkvot och största öfverskott. Denna fördelningsväg är af den egenskapen, att den just inbjuder till splittring. Den inbjuder små fraktioner af ett parti att arbeta för sig själfva, att uppträda vid valet i

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

förhoppning att vid beräkningen af öfverskottet få sig tillerkänd en plats, som vederbörande fraktion på grund af sin styrka icke skulle haft rättighet att besätta. Det var af denna orsak, som proportionsvalskommittén förkastade tanken på att föreslå nämnda fördelningsregel och i stället accepterade den så kallade d'Hondtska regeln, hvilken har den egenskapen att inbjuda till samling i stället för, såsom den förstnämnda, till splittring.

Herr Branting anförde under debatten i går ett exempel på att, när två partier gå till val, ett majoritetsparti, som icke splittrat sig, och ett mindre parti, som splittrar sig i en hel del grupper, situationen vid tillämpningen af den d'Hondtska regeln mycket lätt kan blifva sådan, att det starkare partiet tager alla platserna. Denna egenskap hos den d'Hondtska fördelningsregeln gör, att hvarje parti, som är mån om framgång, måste se till, att så många som möjligt af de olika meningsskiftningarna inom partiet sammansluta sig vid valet, så att icke någon meningsgrupp uppträder för sig.

Vidare har man här sagt, att det är en vidunderlighet, att, om jag röstar på Andersson, jag med min röst kan bidra till Petterssons val och icke till Anderssons. Detta skulle kunna ske, om både Andersson och Pettersson vore uppförda på samma lista, och jag röstade på Andersson, men min röst, som var utslagsröst, på grund af den d'Hondtska regeln, öfverfördes på en annan person, här Pettersson. Är detta verkligen något märkvärdigt, något för oss främmande? Huru är förhållandet i själva verket med den valmetod, som nu tillämpas? Jag vill taga ett exempel här från Stockholm, där man ju väljer flere riksdagsmän på en gång. Jag bor till exempel i 5:te valkretsen och skall gå till val där. Jag vill mycket gärna rösta på herr Höjer, men jag vill icke med min röst bidra till att herr Branting kommer in i riksdagen. Jag måste då, för att icke åstadkomma krångel och därigenom göra det möjligt för en konservativ kandidat att komma in, rösta på dessa båda namn jämte de öfriga på den frisinnade listan upptagna. På så sätt blifver jag tvungen att rösta både på den jag vill ha in i riksdagen och den, som jag icke vill ha in. På samma sätt förhåller det sig vid enmansval. Jag är till exempel med på ett förberedande möte och arbetar för att få en viss kandidat uppställd, men en annan kandidat, som jag kanske icke tycker om, blifver i stället uppställd. Då står jag i valet mellan att antingen rösta på den, som blifvit uppställd, eller också låta bli att rösta. Ty att rösta på den, som jag vill hafva vald, vore detsamma som att kasta bort min röst. I hvilket fall som helst, vare sig jag låter bli att rösta eller jag röstar på den, som icke blifvit uppställd, bidrager jag till motkandidatens val därigenom, att jag undandrager mitt parti en röst. Med det proportionella valsättet har jag dock den fördelen, att jag kan rösta på den jag önskar få vald och låta bli att rösta på den, som jag

icke vill ha vald. Jag kan rösta på den jag vill hafva och därigenom bidrager jag naturligtvis till hans val. Har jag icke någon annan meningsfrände och kan jag icke få in min kandidat, har jag i alla fall icke kastat bort min röst till förfång för mitt parti, utan den kommer detta till godo.

Nu har man från åtskilliga håll sökt göra gällande, att den föreslagna valreformen icke skulle vara någon verklig reform utan endast en skenreform. Det är, mina herrar, ett tal, som jag icke kan förstå. Denna reform gifver oss ju allmän rösträtt. Den gifver vidare valmännen icke endast en formell rätt att lägga en röstsedel i urnan, utan äfven rätt att, om man tillhör majoriteten eller en något så när afsevärd minoritet i en valkrets, blifva representerad i riksdagen. Det vore väl märkvärdigt, om icke en sådan reform med skäl kunde kallas för en verklig reform i demokratisk riktning. Jag kan åtminstone icke se annat.

Så säger man, att, om det vore rättvist att införa proportionella val till Andra Kammaren, det borde också vara rättvist att införa sådana till Första Kammaren, och åtskilliga hafva sagt, att de icke kunde vara med om en sådan reform som vi föreslagit enbart till Andra Kammaren, utan de måste uppställa såsom villkor, att den äfven på ett eller annat sätt blifver införd vid val till Första Kammaren. Jag erkänner villigt det berättigade i ett sådant tal, och det är enligt min mening fullkomligt oomkullkastligt. Men om jag ser saken praktiskt, ställer den sig för mig icke så, att jag kan vara med om att afstyrka reformens införande vid val till Andra Kammaren därför, att jag icke kan få den vid val till Första Kammaren. För min del tror jag, att man öfverskattar betydelsen och verkningarna af det proportionella valsättet, då man för ett sådant tal. Vid vanliga majoritetsval i enmansvalkretsar visar erfarenheten, att såväl majoriteten som minoriteten bland landets valmän blifva representerade inom kammaren. Enligt min mening är enda skillnaden mellan ett godt proportionellt valsätt och majoritetsval i enmansvalkretsar den, att med det proportionella valsättet blifva valmännen, så vidt möjligt, representerade rättvist, hvarje grupp i förhållande till sin styrka, medan däremot detta icke alltid är fallet vid majoritetsval i enmansvalkretsar. Jag har i det senare fallet ingen garanti för att majoriteten eller minoriteten icke blifver för starkt representerad. En af hufvudfördelarna med det proportionella valsättet är just den garanti, som valmännen ha för att blifva riktigt representerade.

Skulle det visa sig, att vi här i landet icke äro mogna för det proportionella valsättet, att den allmänna folkmeningen är starkt mot detsamma, anser jag, att man icke bör söka påtvinga folket en för dem motbudande reform. Det vore enligt min mening farligt att gå till väga på det sättet. Om Riksdagens blifvande beslut i natt skulle vara afgörande, så att reformen kunde genast sanktioneras af Kungl. Maj:t och därefter vid nästa

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

val tillämpas, skulle jag för min del icke våga påtaga mig ansvaret för ett sådant besluts genomdrifvande. Men nu är icke ställningen sådan. Vi ha ju allmänna val nästa år, och då får folket tillfälle att säga sin mening. Det har ju således tid på sig att tänka sig in i saken och tillfälle att säga sitt ja eller nej till den föreslagna reformen. Går den allmänna meningen mot vännerna af den proportionella valmetoden, få dessa draga sig tillbaka och lämna plats för andra, som ha större förtroende hos folket.

Jag sade nyss, att, om det icke visade sig någon utsikt att kunna få proportionella val till stånd här i landet, jag ville vara med om genomförandet af enmansvalkretsar. Men jag ber att vid detta tillfälle få betona, att skola vi hafva enmansvalkretsar, bör det vara enmansvalkretsar öfverallt, äfven i städerna. Jag kan icke inse, hvarför städerna då fortfarande skulle få frihet att kunna välja flere riksdagsmän samtidigt. Ty först när enmansvalkretsar införas äfven för städerna blir det likhet i valsättet. Först då kan man tänka sig, att sättet med enmansvalkretsar skall verka något så när proportionellt. För den händelse Riksdagen skulle gå att besluta något dylikt, vill jag i fråga om de garantier, som blifvit uppställda, redan nu gifva tillkänna, att jag mest sympatiserar med dem, som innehållas uti herr Olssons i Fläsbro motion.

Hvad nu särskildt detaljerna i det föreliggande förslaget beträffar, skall jag icke uppehålla mig mycket vid dem. Endast ett par saker vill jag omnämna. Den ena gäller det s. k. fattigvårdsstrecket. Jag tror för min del, att den formulering, som bestämmelsen därom fått i herr Staaffs m. fl. motion, är lyckligare funnen än i Kungl. Maj:ts förslag. Men jag skall icke med anledning däraf göra något yrkande.

I § 17 af den föreslagna riksdagsordningen har utskottet föreslagit en förändring, som herr Moberg upptagit i sin reservation, nämligen att valrätt skulle tillkomma en hvar, som vore skyldig att till staten erlägga direkt skatt, således det mantalsstreck, som man här talat om. På de skäl, som herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet i går anförde däremot, kan jag icke vara med om ett sådant tillägg till denna paragraf. Men jag kan icke heller vara med därom på grund af ett annat skäl, som för tillfället för mig väger högst betydligt mera, nämligen det skälet att jag för min del tror, att, om Riksdagen nu antager det af friherre Barnekow framlagda förslaget, som innehåller detta villkor, det skulle gifva anledning till en sådan oerhörd agitation vid nästa års val mot hela förslaget, att jag icke ser någon utsikt för att det proportionella valsättet skulle kunna gå segrande ur denna strid. Förekommer återigen icke detta villkor i det hvilande grundlagsförslaget, kan man åtminstone hysa någon förhoppning om att valmännen skola få så pass stor kännedom och

tillit till det proportionella valsättet, att man kan hafva hopp om att vid nästa års val segra. Af denna anledning kan jag icke vara med om detta tillägg. Jag önskar därför, att § 17 i riksdagsordningen måtte få den formulering, som af Kungl. Maj:t föreslagits.

Om valrätten till Andra Kammaren m. m.
(Forts.)

Vidare har friherre Barnekow föreslagit en liten ändring i § 16 riksdagsordningen, nämligen ett tillägg, att riksdagsmännens antal icke i någon valkrets skulle få understiga 3. Detta naturligtvis på grund af gottlänningarnas motion. Jag har ingenting direkt däremot, ehuru jag för min del måste erkänna, att jag icke sett några verkligt vägande skäl andragas, hvarför just Gottland skulle blifva mera representeradt än öfriga län i landet.

Vidare har en liten ändring gjorts i § 23, som är af rent formell betydelse, och som jag icke heller har någonting emot.

På grund af de skäl jag anfört skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag med den ändring, att till § 16, 1 mom. göres följande tillägg: »Riksdagsmännens antal må dock icke uti någon valkrets understiga 3» samt att i § 23 efter orden »anför besvär» och framför den punkt, som börjar med orden: »Sedan den för förklarings afgifvande bestämda tid», inför följande mellanmening: »För sådant ändamål äger klaganden hos Konungens befallningshafvande äska behörigt protokollsutdrag, hvilket inom högst tre dagar därefter bör till klaganden utlämnas; och skall han, vid förlust af talan, sist inom tio dagar efter valförrättningens slut eller, där afsägelse ej göres vid valtillfälle, efter erhållen del af Konungens befallningshafvandes beslut, sina till Konungen ställda besvär ingifva till befallningshafvanden, som, på sätt i § 12 stadgas, lämnar vederbörande tillfälle att sig förklara.»

Jag anhåller, herr talman, om proposition på detta mitt förslag.

I detta anförande instämde herrar *Hellström* och *Lund*.

Herr Bergendahl: Herr talman, mina herrar! Den öfverläggning, som ägt rum, har redan varit så långvarig och så uttömmande, att jag för min ringa person icke vill upptaga tiden med en tröttande argumentation. Men jag vill dock med några ord uttala min lifliga anslutning till Kungl. Maj:ts förslag. Jag finner detta förslag vara så väl afpassadt för ett organiskt samhällslif, jag finner det vara så frisinnadt och bära vittnesbörd om en så upphöjd åskådning, att jag ej kan tänka annat än att i detta förslag ligger en stor samlande kraft. Men den kungl. propositionen innehåller förslag om proportionella val, och det är detta man är rädd för. Ja, denna metod är så främmande, därför verkar den äfven skrämmande. Man skrämmer landtmännen med att de vid valen skola ligga under för städernas valmän, precis

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

som om städernas valmän ginge såsom en man till valurnorna och röstade på samma sätt. Man skrämmer städernas frisinnade representanter med att det proportionella valsättet skall alstra ett annex till Första Kammaren här i denna kammare, hvarigenom reformarbetet skulle försvåras. Herr talman, vore det verkligen så med detta förslag, att från representationen, från denna Andra Kammare, utestängdes i afsevärd mån arftagarne af vårt gamla hedervärda bondestånd, som utgör en så präktig kärna till vår representation, ja, då skulle jag ej vara med om detsamma. Men jag kan ej föreställa mig, att den talrika klass, som besitter den svenska jorden, icke framgent såsom hittills skulle, äfven om valreformen genomfördes, komma att öfva ett betydande inflytande på rikets angelägenheter. Jag tror detta icke blott på grund af denna klass' numeriska öfverlägsenhet, utan äfven på grund af dess klokhet och begåfning och därför att landet just behöfver denna klass i den lagstiftande och anslagsbeviljande församlingen. Vidkommande nu detta annex till Första Kammaren, hvarom predikats så mycket, att tron därpå fått karaktären af en trosartikel, så skulle väl detsamma göra sig mest gällande i de gemensamma voteringarna. Men huru tillgår nu vid de gemensamma voteringarna? Jo, Första Kammaren måste söka sina hjälptrupper här och där. Första Kammaren är liberal, när det gäller de stora anslagen, och den får då understöd just från det liberala hållet i denna kammare; så kommer det nog också framdeles att gå. Det blir icke de konservativa i denna kammare, som företrädesvis förbinda sig med Första Kammarens majoritet vid de gemensamma omröstningarne.

Det har sagts, att den olikartade sammansättning, kammaren skulle erhålla genom tillämpning af det proportionella valsättet, skulle innebära ett försvagande af denna kammares maktställning. Jag kan icke inse, att kammaren skulle bli svagare, därför att den i sig upptager målsmännen för skilda intressen. En representation blir svag, när partierna tillgodose sina speciella partiintressen i stället för rikets, riksintressena; men icke blir den svagare därför, att den konsoliderar hvad man i skilda lager uti landet tänker.

Man har sagt, att det proportionella valsättet skulle nödvändigt framkalla skarpa partibildningar. Men jag kan ej finna detta vara nödvändigt. Jag inser nog, att det skall konstituera sammanslutningar, men dessa sammanslutningar kunna vara sammanslutningar för särskilda ändamål, sammanslutningar för personer o. s. v. Men det är ett misstag att tro, att den proportionella valmetoden måste alstra skarpa partimotsatser.

Man har anført mot det proportionella valsättet flera praktiska olägenheter, som dess tillämpning skulle medföra. Jag vill ej inlåta mig på att bemöta dessa påståenden; men de förutsägelser, som därvidlag göras, hvilat mest på lösa antaganden, och jag tror,

att framtiden skulle visa, att dessa antaganden icke ha haft någon grund. Trots hvad herr Hjärne sagt om det proportionella valsystemets svagheter och trots att detsamma icke gått herr Sterner »i blodet», får jag säga, att denna idé tilltalar mig; ty så vidt jag kan förstå, hvilat proportionalitetens princip på en rättfärdig princip, som man icke bör bortkasta, innan man försökt den. Om vi nu ej få densamma införlifvad med vårt valsystem, tror jag icke, att den för framtiden där skall få rum, när den en gång kommer och klappar på.

Man säger så ofta, att vårt land i politiskt afseende är så efterblifvet, men när man vill införa ett riktigt modernt institut, så säger man: men det förekommer ju ej i andra länder. Låtom oss först se och lära oss från andra länder, huru det verkar. När man resonerar på detta sätt, varder landet alltid efterblifvet i politiskt afseende. Vårt land kan ej bli ett föregångsland, då man ej vågar antaga annat än det, som förut pröfvats i andra länder, och antaga detta kanske just vid den tid, när man där vill öfvergå från det till ett annat. Jag vill ej påstå, att man nu i utlandet ämnar öfvergå till det proportionella valsystemet, men jag tror, att i kulturstaten med de utvecklade och invecklade förhållanden, som där alltmera framträda, man måste förr eller senare se sig om efter en anordning med ett sådant system som detta.

Man har nu sökt på vissa håll göra detta förslag angående proportionella val misstänkt och framhållit bland annat, att just de konservativa äro böjda att antaga det. Därför skulle de liberala behöfva vara på sin vakt. Jag kan ej finna, att detta stridsätt är riktigt rättfärdigt. Skall man, därför att de konservativa nu efter — därom är jag öfvertygad — mycken själföfvervinnelse gått in på detta förslag och således gått till mötes för att få en valreform genomförd, skall man därför genast taga afstånd från den punkt, där man skulle kunna mötas? Skall man göra detta tillmötesgående misstänkt? Huru skall man då någonsin kunna ena sig, huru skall man då någonsin få en valreform igenom? Jag kan ej se, att detta är möjligt.

Herr Zetterstrand anmärkte, att det icke vore förståndigt att gifva folket en gåfva, som det kanske icke ville ha, och om hvars förträfflighet man själf vore så oviss. Men, mina herrar, det är ju så som herr Biesert anförde, att denna gåfvohandling icke blir fullbordad med detta beslut i dag. Denna gåfvohandling blir fullbordad först genom det beslut, som kommer att fattas i en följande riksdagsperiod. Förklaras nu detta förslag hvilande, så få valmännen i de vida bygderna tillfälle att noga öfverväga detsamma. Vilja de ej vara med om det, gifva de detta till känna vid nästa val, och då kommer hela detta förslag, om det ej vinner understöd i landet, att förfalla. Detta vållar då ett uppskof med rösträttsfrågans lösning, men det vållar bestämdt en kortare tids

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

uppskof, än om man nu afslår förslaget och antager ett, som icke vinner Första Kammarens bifall. Då blir rösträttsfrågans lösning uppskjuten till en oviss framtid. Det vore uppenbart en fördel, om valmännen ställdes inför ett positivt förslag.

Jag nämnde, att jag finner det kungl. förslaget synnerligen frisinadt, ja, jag vågar påstå, att det är mer frisinadt i sann mening än något af de öfriga förslagen. I ett lagbundet samhälle får man icke göra anspråk på att för egen del få större frihet än man vill gifva åt andra. Man måste därför äfven medgifva utrymme åt de särskilda intressen och åskådningar, som man ej upptagit till sina egna, utrymme för dessa att göra sig gällande. Och det kungl. förslaget med dess proportionella valmetod tager just hänsyn till dessa särintressen, som ett organiskt samhällslif alltid alstrar och som det alltid måste alstra; och det är därför som jag anser att detta förslag bäst tjänar statsändamålet.

Herr talman, jag ber därför att få tillkännagifva, att jag med min röst kommer att understödja det kungl. förslaget med den ändring, som genom herr Bergs reservation blifvit gjord; och jag vill tillägga, att jag kanske blir nödsakad att, så vidt ej utsikt finnes för detta förslags antagande, rösta för Kungl. Maj:ts förslag i den förändrade form, hvarom friherre Barnekow hemställt.

Med herr Bergendahl förenade sig herrar *Lindgren* i Örebro, *Sjöberg*, *Källander*, *Johansson* i Möllstorp, *Carlsson* i Norra Smedstorp, *Petersson* i Snällebo och *Nordström* i Stockholm.

Herr Höjer: Herr talman, mina herrar! När jag i går förmiddag instämde med min ärade vän herr Staaff, var det i den säkra förmodan, att jag ej under diskussionens lopp skulle finna mig föranlåten att taga till orda. När jag sedermera med uppmärksamhet åhört ett och annat af mina ärade kamraters anföranden, så kom slutligen frestelsen på mig att tala; och nu har jag till Andra Kammarens olycka fallit för frestelsen.

Jag har både under loppet af gårdagen och äfven under förmiddagen i dag haft rikt tillfälle att göra en hvad jag ville kalla historik-psykologisk iakttagelse. Jag har under årtionden lefvat i den föreställningen, att det svenska folket i grund och botten var ett mycket försiktigt, betänksamt, konservativt folk; och jag har alltid funnit dessa egenskaper hos en *nation* vara till välsignelse. Under den diskussion, som nu pågått, har jag blifvit i någon mån rubbad i min hittills varande tro, för så vidt jag får antaga, att de ärade medlemmarne i Andra Kammaren äro fullgiltiga uttryck för det svenska folkets nuvarande opinion. Utgående därifrån, har jag börjat att tänka, om jag ej tagit alldeles miste, om ej det svenska folket i dagarna undergått en alldeles total förändring eller åtminstone fallit offer för en af dessa »hetsigheter», hvarom gamle kung Gösta i tiden älskade att tala.

Den reform, som nu föreligger och om hvilken vi närmast yttra oss, den proportionella valmetoden, den är något i vårt offentliga lif i själfva verket alldeles nytt. Jag vill ej tala om det hugskott, som den proportionella valmetoden i själfva verket innebar, när den 1896 af den dåvarande regeringen framlades för att försökas i några af de större städerna i den lofliga afsikten att från representationen utestänga så många radikaler som möjligt. Hvad som är ganska visst är, att detta förslag då, år 1896, om icke inom Första Kammaren så åtminstone inom den Andra, fattades såsom ett mer eller mindre oskyldigt skämt. Vid 1902 års riksdag åter kom den proportionella valmetoden för första gången på fullt allvar upp på dagordningen, icke blott i form af en motion af min ärade vän, herr Branting, utan äfven i en reservation af reservanter inom konstitutionsutskottet för att därpå af den Första Kammaren förbindas med rösträttens utsträckning till den Andra. Och då uppfattades denna valmetod som en af dessa många, mycket omtalade effektiva garantier, som den Första Kammaren den tiden, liksom den gör än i dag, gick och sökte med ljus och lykta. Därefter har vår regering, på grund af diskussionen i och skrivelsen från Riksdagens båda kamrar år 1902, fullkomligt lojalt upptagit det proportionella valsättet och framlagt förslag därom för Riksdagen; och nu sätter regeringen i fråga och, efter hvad jag kan finna, sätta äfven det svenska folkets representanter i Andra Kammaren — åtminstone deras flertal — också i fråga, att vårt svenska folk redan efter förloppet af två år skall vara klappadt och klart att antaga en så genomgripande reform, hvilken i många stycken ovillkorligen måste stöta det svenska folkets gamla vanor och föreställningar. Jag för min del, mina herrar, har läst Sveriges historia alldeles för länge och alldeles för grundligt för att ett enda ögonblick kunna tro, att svenska folket redan efter två, eller låt oss säga fyra år, skulle vara moget för den reform, som ligger i det proportionella valsättet.

Min ärade vän midt emot, herr Hammarskjöld, sade i går, att det ändå ej kunde behöfva vara så farligt med den saken, ty det svenska folket skulle mycket lätt sätta sig in i den proportionella valsättet, om det ej redan gjort det; han talade om, hur han vid ett folkmöte i sin valkrets i ett anförande till sina valmän hade tagit sig för att för dem klargöra det proportionella valsättet, så mycket sig göra lät. Han sade äfven, att, sedan hans åhörare hört honom till slut, de sedermera sagt till honom: var det icke konstigare än så! Af denna hans historia fann jag bekräftadt — hvad jag möjligen haft skäl att ana redan förut — att befolkningen i norra Kalmar län är ett *ovanligt* rikt begåfvadt släkte! Jag har hållit på i veckor, med den vida mindre begåfvadt jag har, att sätta mig in i den proportionella valmetodens alla labrynter, och jag får uppriktigt bekänna, att jag stundom går

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

miste i dess labyrinter än i dag. Jag skulle emellertid gärna velat vara med vid det tillfälle, då herr Hammarskjöld höll sin föreläsning, för att, sedan herr Hammarskjöld slutat, anställa en liten privat examen med herr Hammarskjölds valmän, då — därpå sätter jag mitt hufvud i pant — 90 procent af dem skulle stupat på den examen!

Man har under diskussionen om det proportionella valsättet anfört såsom bevis *mot* dess lämplighet hos oss, att detsamma vid flere tillfällen stått på dagordningen i England — hvars samhällsskick i så många punkter har likhet med vårt eget — men att det proportionella valsättet där ändock icke vunnit insteg. Hans excellens statsministern sökte här i kammaren under sitt anförande i går finna en förklaring till detta faktum i den omständigheten, att det engelska folket, såsom han ansåg, är världens eller åtminstone Europas allra konservativaste folk. Jag får uppriktigt bekänna, att jag i det stycket har en i viss mån afvikande mening. Hans excellens har måhända rätt, men i så fall med högst väsentliga modifikationer. Jag går alls icke in på att det engelska folket i *politiska* ting skulle vara i ringaste mån mer konservativt — enligt min uppfattning är det det i själfva verket mycket mindre — än det svenska folket, för så vidt man får anse att det engelska underhuset någorlunda troget afspeglar uppfattningen hos engelska folket. Alla de olika partier och grupper, som finnas i det engelska underhuset — och jag får fästa hans excellens uppmärksamhet på, att de äro många flera än två — alla dessa grupper och partier, intet glömdt och intet nämndt, äro ovillkorligen och obetingadt *reformpartier*, och utan att de det vore, skulle intet enda parti i England, så vidt jag förstår, kunna existera. De äro till den grad reformpartier, att, endast för att taga ett exempel ur högen, alla de viktigaste reformerna på 1870- och 1890-talen rörande fackföreningslagstiftningen, skiljedomsförfarandet och arbetareförsäkringsväsendet utgått från den konservative Beaconsfield's och den lika konservative Salisbury's politiska initiativ. Hvad då beträffar det proportionella valsättet, ligger det enligt mitt förmenande i sakens natur, att hade detta varit rekommendabelt eller i och för sig passande för det engelska folkets uppfattning i det hela, skulle icke *något* politiskt parti i det engelska underhuset ett ögonblick tvekat att sätta upp den reformen på sitt program. Nu har det i engelska underhuset varit — såsom säkert en och annan af herrarne känner till — en mångårig strid just om det proportionella valsättet. Det har under en primitiv form, den s. k. limitativa valmetoden, varit tillämpadt i England i de fyra s. k. »trekantstäderna» mellan år 1864 och 1884, men mot Gladstone's och John Brighth's uttryckliga protester. Sedermera har den visan varit all. När den nya kommunalförfattningen år 1888 genomfördes i England genom antagandet af de nya grefskapsråden, motsvarande våra landsting, var det också i England

frågan om att med afseende på val af representanter till dem införa det proportionella valsättet. Det var mycket våldsamma strider om den saken, och i den striden slogos proportionalisterna med glans.

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Nej, det engelska folket har icke, trots att det proportionella valsättet där haft sådana talangfulla förespråkare som en John Stuart Mill, en Lubbock, Courtney och många flera, låtit öfvertyga sig. Det proportionella valsättet har ej haft någon framgång i England, emedan de allra flesta engelska politici anse dess princip vara stridande emot det engelska folkets politiska karaktär. Och jag må väl draga den analogien från det engelska statsskicket och det engelska folkets uppfattning, att ungefär detsamma torde man kunna säga om vårt svenska folk.

Det framgick under diskussionen i går, äfven hos så framstående och mycket modiga män som herr Hans Andersson i i Västra Nöbbelöf och herr Hammarskjöld — jag vill ej säga en fruktan för, men visserligen en — låt mig kalla det något obestämd oro för att, om den allmänna rösträtten infördes *utan* den garanti, som låg i det proportionella valsättet, arbetare och socialister skulle blifva så godt som uteslutande herrar i Andra Kammarerna. Det framgick äfven af dessa mina vänners och andra mina kamraters anförande, att hvad som skall innebära räddningen särskildt mot socialisterna, när man nu måste bita i det sura äpplet, som heter allmän rösträtt — hvad som skall utgöra räddningen och vara den effektiva garantien, det skall just vara hvad Första Kammarerna med en alldeles otrolig optimism anser vara den enda verkliga effektiva garantien, nämligen det proportionella valsättet.

Ja, hur har det gått i de länder i Europa, där denna proportionella valmetod är tillämpad? Det är, som herrarne veta, icke många. Det proportionella valsättet tillämpas för närvarande i mycket få länder, där valdistrikten därtill äro otroligt små. Det tillämpas vid val till landsting i Danmark, det tillämpas vid val till senaten och deputeradekammaren i Belgien, och det tillämpas vid val till kantonalförsamlingarne i nio kantoner i Schweiz. Fråga nu de herrar, som lita så mycket på det proportionella valsättet såsom skydd mot socialisterna, hur det gått i Belgien! Min ärade vän herr Branting sade i går, när det var fråga om denna sak, om det proportionella valsättets införande här, om sig och sina partivänner: Nog reda vi oss. Ja, det tror jag det! Om man ser hur förhållandena varit i Belgien, finner man, att socialisterna och arbetarepartiet i själfva verket där redt sig alldeles briljant just under det proportionella valsättet och till väsentlig del *genom* detsamma. Å andra sidan ha flere af mina högt ärade kamrater, som frukta för den allmänna rösträtten, om den föres in *utan* den garanti, som ligger i det proportionella valsättet, tagit för afgjort, att då vore Andra

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

Kammaren och svenska folket räddningslöst förlorade: det skulle gå i Andra Kammaren precis som herr Räf förespeglade i går, att *alla* de jämförelsevis moderata riksdagsmännen, de må nu vara konservativa eller liberala, skulle bli kastade på dörren, och en hel här af arbetare och socialister tåga in i stället. Huru, mina herrar, har det gått i de länder i Europa, där i själfva verket den proportionella valmetoden icke finnes såsom garanti, men där väl den allmänna rösträtten är rådande, hur har det där gått? Hafva på dessa ställen socialisterna blifvit de härskande? Mig veterligen ingenstädes. Så har det ej gått i Norge, så har det ej gått i Danmark, så har det ej gått i England (där i själfva verket man kan säga, att det existerar allmän rösträtt), så har det ej gått i Frankrike, så ej heller i Tyskland. I dessa länder äro alla de olika politiska meningarna i allmänhet mycket fylligt representerade inom riksdagen; i dag är det liberala eller radikala partiet vid makten, i morgon kommer turen till det konservativa. Hvad är det som skett i Norge vid de sista valen? Var det så, att arbetarepartiet och de ohyggliga radikalerna, ännu värre än den förra yttersta vänstern, fingo makten? Nej, det var det ej, utan det var högern och de moderata i Norge som tog den, såsom vi alla veta. Huru är det inom den tyska riksdagen, hvilken man vanligen anför såsom typisk för ohyggligheterna med afseende på resultatet af den allmänna rösträtten? Jo, där är det så, att socialisterna efter de sista valen i november 1903 befunnos hafva 80 platser — enligt min tanke alls icke för mycket i det industriidkande Tyskland, med en representation af 397 personer. Huru är det med de konservativa partierna? Det finns sådana i Tyskland! Om jag slår ihop »det tyska konservativa partiet», »det tyska rikspartiet» eller »de frikonservativa», »centern» och »de nationalliberala», hvilka fyra partier allesammans äro mycket konservativare än någon af herrarne, så utgöra de konservativa grupperna i den ohyggligt radikala tyska riksdagen tillsammans cirka 250 personer. Kom icke, mina herrar, och tala med mig därom, att på grund af den erfarenhet, vi ha i de stora europeiska länderna af den faktiska tillämpningen af den allmänna rösträttens princip, det skulle vara alldeles nödvändigt att, på samma gång man inför allmän rösträtt, föra in en ultra-effektiv konservativgaranti, man må nu kalla den för proportionella val eller någonting annat!

Herr talman, jag har under de två sista åren haft den förut mycket sällsynta lyckan att i alla de stora frågorna kunna gifva mitt obetingade gillande eller min röst åt alla de viktigaste förslag, som vår nuvarande regering framlagt för Riksdagen. Jag skall äfven gifva mitt fulla erkännande åt frisintheten och framsyntheten i den rösträttsreform, som regeringen denna gång lagt fram på kamrarnes bord. Det är mig emellertid, herr talman, omöjligt att gå med på detta förslag under nuvarande förhållanden,

när det är försedt med det enligt min tanke i högsta grad olycksbringande påhäng, som heter det proportionella valsättet. Jag tror dock icke, att regeringen behöfver taga sig mycket hårdt, uppriktigt sagdt, af mitt nej. Den Första Kammaren har nyss sagt ja, och svika icke alla tecken, kommer nog den Andra Kammarens majoritet också att taga det kungliga förslaget *med* de proportionella valen. Då komma, om icke Andra Kammarens alla ledamöter, så dock utan tvifvel regeringens alla medlemmar att hafva skäl att glädjas; men icke endast regeringens medlemmar, herr talman, utan äfven min högt ärade vän herr Branting!

Om valrätten till Andra Kammaren m. m. (Forts.)

Herr Lindgren i Oskarshamn: Herr talman! Jag skall endast be att få till protokollet antecknad, att jag kommer att rösta för bifall till den af friherre Barnekow och herr Moberg afgifna reservation.

Jag skall icke trötta med att angifva de skäl, som bestämt mig härför, utan vill jag i det afseendet be att få återropa de anföranden, som redan hållits af talarne från den sidan.

För min personliga del vill jag endast tillägga, att jag med min röst bidragit till aflåtande af 1902 års riksdagsskrivelse i rösträttsfrågan. Och det synes mig i särdeles hög grad önskligt, att något vidare uppskof med afseende på lösningen af denna fråga ej måtte ifrågakomma. Jag anser det bäst och för hela landet lyckligast, att denna fråga ju för dess hellre blir afgjord.

Herr talman! Jag vill icke upptaga tiden längre, utan skall endast be att, såsom jag börjat, få yrka bifall till friherre Barnekows och herr Mobergs reservation.

Herr Lindhagen: Herr talman, mina herrar! Jag har den hvad jag skulle kunna kalla nästan maktpåliggande uppgiften att försvara ett ämne, som så att säga ligger helt och hållet utom området för herrarnes intresse i dag. Men jag måste i alla fall såsom motionär yttra mig något i detta ämne, och man kan ju icke gärna förebrå mig, att jag därvid kommer att omtugga något, som förut sagts under debatten, då denna sak ännu icke berörts i kammaren, så vidt jag hört. Men innan jag säger några ord om kvinnornas rösträtt, ber jag att få yttra något i själfva hufvudfragan.

Det har här från många håll i kammaren och äfven från mina partivänner framförts den uppfattningen, att nu är man åtminstone enig om att den allmänna rösträtten skall genomföras. Jag undrar dock, herr talman, om det verkligen förhåller sig på detta sätt. Det är nog så, att man visserligen säger sig i princip hafva fastslagit den saken. Men för att den allmänna rösträtten äfven skall vinna tillämpning, är det väl nödvändigt, att den trängt in i medvetandet och verkligen med öfvertygelse omfattas. Men jag tror, att det icke är så, jag tror, att en stor mängd af Riksdagens leda-

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

möter af öfvertygelse tvärtom ännu stå kvar på status quo, d. v. s. att de i själfva verket anse, att det nuvarande representations-skicket är ganska bra, men att de på grund af förhållandenas makt måste vara med om något annat, ehuru de därvid icke vilja gå så långt som till en verklig tillämpning af den allmänna rösträtten utan helst stanna så snart som möjligt, innan man nått dit. Därför är enligt min uppfattning den nuvarande situationen karakteriserad däraf, att det föreligger en strid om de s. k. garantierna, som uppställas mot den allmänna rösträtten.

Huru är det också möjligt, att det skulle kunnat gå så fort med utvecklingen, att vi alla af inre öfvertygelse nu skulle omfatta den allmänna rösträttens princip! Det var icke längre sedan än år 1896, då Kungl. Maj:t i sin rösträttsproposition skref följande: »Hvad särskildt angår det af några framställda yrkandet på allmän rösträtt, är en sådan anordning af valrätten helt visst af den allmänna uppfattningen i vårt land betraktad såsom alldeles oförenlig med en lugn och ostörd samhällsutveckling.» Det var, som sagdt, icke så länge sedan detta uttalades. Och när då föreslogos vissa ändringar i valrätten till Andra Kammaren, förklarades i den kungliga propositionen, att man icke behöfde ha några farhågor för att någon förändring i Andra Kammarens karaktär och sammansättning däraf skulle blifva en följd. En skiljaktig ledamot inom statsrådet strök till och med under, att han måste gifva förslaget det erkännandet, att det i vissa afseenden »neutraliserade» den utvidgning af rösträtten, som förslaget afsåg att gifva.

Det förefaller mig sålunda ganska påtagligt, att vi ännu icke kunna bestämdt säga, att verkligen Riksdagens medlemmar i sina innersta sinnen stå fullt öfvertygade på den allmänna rösträttens grund. Jag tror, att en stor mängd af dem af öfvertygelse icke kommit dit. Och jag respekterar visserligen denna öfvertygelse, fastän jag med min uppfattning icke kan gilla den.

Herr Zetterstrand sade i förmiddags, att han och en hel del af hans kamrater måste underkasta sig någon dom, som skulle vara fälld öfver samlingspartiets medlemmar, därför att i år en annan uppfattning hos dem skulle gjort sig gällande i denna fråga än år 1902. Jag för min del underkastar mig icke en sådan dom. Herrarne torde erinra sig, att den skrifvelse, som 1902 afläts af Riksdagen i rösträttsfrågan, icke är åtföljd af någon motivering, utan däri begärdes af Kungl. Maj:t allenast det, att han skulle vidtaga »en ur alla synpunkter fullständig utredning» af frågan. Den motivering, som hade ifrågasatts, innehöll visserligen på förslag ursprungligen från Första-Kammare-håll äfven ett uttalande om proportionsval. Men detta endast så till vida, att Kungl. Maj:t skulle taga i öfvervägande »äfven» det proportionella valsystemet, men icke endast detta. Och en nuvarande medlem af statsrådet förklarade i denna kammare, att Kungl. Maj:t med denna motivering hade fullt fria händer i alla afseenden. Jag kan därför icke

heller dela den uppfattning, som i går uttalades af herr statsministern, att det var på Riksdagens egen begäran, Kungl. Maj:t framlagt detta förslag. Riksdagen enade sig om en skrifvelse med uttalande till förmån för allmän rösträtt, men då meningarne om sättet för tillämpningen voro olika eller ovissa, enade man sig också, för att en skrifvelse skulle komma till stånd, därom att utredningen skulle få omfatta »alla synpunkter».

Jag hade för min del sålunda föreställt mig, att Kungl. Maj:t skulle utarbetat två förslag i rösträttsfrågan, det ena byggdt på proportionellt valsystem och det andra på enmansvalkretsar och majoritetsval, så att man hade haft något att välja på, hvilket icke hindrat, att Kungl. Maj:t för sin del tagit position till det ena eller andra. Nu bestämde Kungl. Maj:t från första början, att utredningen skulle omfatta endast de proportionella valen. Och därvid var Kungl. Maj:t naturligtvis i sin goda rätt. Men icke får man säga, att detta skedde på den grund, att Riksdagen icke velat något annat. Jag kan så mycket mera för egen ringa del häfda, att jag icke har att underkasta mig omförmälda dom i detta fall, som jag redan år 1902, då frågan om proportionella val kom upp, försökte enskildt göra gällande just de synpunkter, som varit vägledande för min närvarande uppfattning i föreliggande fråga.

Jag skall därför i allra största korthet upprepa två af skälen för denna min uppfattning, som jag ock framställde under den debatt, som uppstod vid remissen af Kungl. Maj:ts rösträttsproposition.

Det har sålunda i allmänhet icke af någon talare framhållits, att i själfva verket det proportionella valsättet, tillämpadt på sådana val, som här äro i fråga, möjligen icke så själfallet skulle i tidernas längd leda till en lycklig samhällsutveckling. Hvad säges nu till försvar för detta valsystem? Ja, det säges, att det skall bereda tillfälle för olika meningar att göra sig gällande. Men, mina herrar, meningarna kunna vara riktiga eller oriktiga, allt sedt i seklernas ljus. Och det är väl de förra meningarne, som böra särskildt tillgodoses. Det finnes exempel från historien, att hela stater och folk gått under, därför att oriktiga meningar fått tillfälle att göra sig gällande. Fördenskull bör väl konstitutionen helst vara organiserad så, att de oriktiga meningarna lättast och fortast kunna elimineras bort. Och man kan då med skäl ifrågasätta, huruvida icke majoritetsval, där det merendels står två stora partier mot hvarandra, som måste taga hänsyn till hvarandra, modifiera hvarandra och följa med det allmänna rättsmedvetandet, äro mest ägnade att eliminera bort de oriktiga meningarna och slutligen få fram de riktiga. Härvid måste ock uppmärksammas, att det inom Riksdagen gäller icke att stanna vid diskussionen, utan i första hand att komma till verkliga och verkingsfulla afgöranden. Jag kan därför knappast instämma med herr justitieministern i den del af hans anförande i går, att det

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

vore tämligen likgiltigt, om med det nya proportionella valsystemet, såsom han föreställde sig, det skulle blifva åtta eller nio parti-grupper i denna kammare i stället för nu fyra. Man måste väl säga, att med detta senare valsystém får man sannolikt lättare fram och bibehåller längst vid inflytande äfven sådana ensidiga uppfattningar, som stå i vägen för en naturlig samhällsutveckling i stort såväl som smått. Nå väl, detta är ett teoretiskt resonnemanng, som man kan föra. Men först i praktiken visar det sig, hurudant förhållandet kommer att blifva.

Hvad för det andra angår förhållandet till Första Kammaren, vill äfven jag erinra, att, ehuru nu fråga är om valen till Andra Kammaren, man ofta betecknar dessa som val till »representationen». Men denna utgöres ju af Första och Andra Kamraren. Om man vill, att representationen skall utgöra ett fullt exakt uttryck för folkmeningen, går det väl icke an att förbise, att det är vissa intressen, som för närvarande i Första Kammaren äro företrädda på ett ytterst oproportionerligt sätt. När man nu därjämte ifrågasatt att införa ett valsystém, som skulle i Andra Kam-maren skapa en grundlagsstadgad högre minoritet, som framgått ur sådana stora valkretsar, att de s. k. landstingssynpunkterna kanske därvid företrädesvis kommit att göra sig gällande, då är det fara värdt, att representation för svenska folket skall än mer blifva en synnerligen oproportionerlig representation för de intressen, som redan äro företrädda genom Första Kammaren. Jag tror, att man med fog kan göra gällande denna farhåga. Och riktigheten däraf visar sig också af det förhållandet, att herr justitieministern i sitt anförande gick helt och hållet förbi denna punkt, oaktadt han i andra punkter så väl bemötte invändningarna mot den kungliga propositionen.

Hvad som gör, att man måste stå ännu mera tveksam inför detta, är att denna fråga om proportionella val till endast Andra Kammaren ursprungligen framförts från högerhåll såsom »en garanti» mot den allmänna rösträtten. Jag är som sagdt öfvertygad om, att det är en hel mängd ledamöter inom Riksdagen, som ha den uppfattningen, att man helst bör stanna kvar vid status quo, men just därför, att de helst vilja detta, rösta för Kungl. Maj:ts förslag. Jag har hört dem, som sagt, att de äro absoluta motståndare till Kungl. Maj:ts förslag, men sannolikt blefve tvungna att taga detsamma. Hvarför äro de tvungna därtill? Jo, därför att de icke själfva äro öfvertygade anhängare af den allmänna rösträtten och se i det kungliga förslaget den enda räddningen däremot, något som utan tvifvel särskildt beror på förslagets förhållande till Första Kammaren. Att proportionsidén i detta fall från början upptagits mera för att neutralisera verkningarna af en rösträttsreform än för att tjäna rättvisan belyses också af det konstitutionsutskottets betänkande, däri Första-Kammar-ledamöterna förklara sig icke vilja vara med om proportionellt valsätt till Riks-

dagens utskott. I Andra Kammaren har man redan frivilligt infört en sådan anordning. De förenämnda ledamöterna i utskottet säga däremot ifrån, att ett dylikt valsätt icke är bra och gagneligt och icke behöfves. Men jag tror, att det kunde vara ganska nyttigt att pröfva det just vid dylika val och därigenom äfven i utskotten få in flera af de många krafter, som nog finnas i Första Kammaren på flera håll, men som kanske nu icke ha så lätt att komma in i utskotten.

Enligt min uppfattning ligger en mer än tillräcklig garanti mot den allmänna rösträtten i Första Kammaren och i regeringens öfvervägande, äfvensom slutligen, såsom herr Bergström framhöll, och som jag därför icke behöfver närmare upprepa, i den nya valmanskårens verkliga sammansättning. Herr justitieministern har lämnat en redogörelse för de kategorier, hvarpå det till ungefär 1,200,000 personer uppgående antalet män, som fyllt 25 år, kunde uppdelas. Jag vill i förbigående säga, att det ifrån min synpunkt sedt, som väckt motion om rösträtt för kvinnorna, förefaller lustigt men också betecknande för det ringa afseende, man fäster vid dem, att i propositionen dessa män kallas för »befolkningen» i förenämnda åldersklass. Man tänker endast på männen, men kvinnorna räknas icke med. Men detta är en liten obetydlighet, som jag velat påpeka blott i förbigående. Enligt denna redogörelse uppgå jordbruksarbetarne, statarne däri inräknade, fabriksarbetare och alla öfriga arbetare till ett antal af 239,000, då däremot gods- och hemmansägare gå upp till ett antal af 297,000 samt arrendatorer och jordtorpare till ett antal af 127,000, och sedan fördela sig de öfriga valmännen på öfriga samhällsklasser.

Nu föreställer sig mången att den allmänna rösträtten skall föra till ett öfverfall af okända skaror, hvilka likt hunnerna skola kasta sig öfver samhället för att uppsluka allt hvad de uppsluka månde. Men det ställer sig icke så, såsom förenämnda redogörelse ock utmärker. Erfarenheten från andra länder visar detta äfven. I Norge till exempel segrade högern, när man där fick allmän rösträtt.

Det var en ledamot af kammaren, som, om jag ej missminner mig, sade, att därest Kungl. Maj:ts förslag äfven med herr Barnekows tillägg genomfördes, komme representationen att utgöra en spegelbild af den svenska nationen. Jag tror det var herr Räf, som sade detta. Men jag misstänker, att den spegeln narras, äfven om man sätter den blott framför Andra Kammaren, ty man får då icke med dem, som af de kommunala myndigheterna äro befriade ifrån mantalspengarne, hvilket senare förhållande justitieministern påpekade som en afvikelse från den allmänna rösträttens princip. Man får icke heller med sådana medborgare, hvilka borde vara valmän, men hvilka oförvålladt på grund af olycks-händelse eller olycksfall icke kunnat betala sina utskylder eller

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

fallit fattigvården till last. Men ställer man spegeln riktigt, skall den hållas så, att i densamma äfven Första Kammaren faller in, och då ser man tydligt och klart, att enligt detta nya förslag representationen icke blir någon riktig och allra minst någon proportionerlig spegelbild af svenska folket i dess helhet.

För min del skall jag ställa spegeln ännu rättare, så att herrarne i den äfven skola få se kvinnorna, den alldeles utestängda hälften af nationen, och, som herrarne kunna förstå, är jag nu inne på mitt ämne.

Konstitutionsutskottet yttrade 1902, att det medgaf, att frågan om kvinnans rösträtt var en tanke, som vore ur teoretisk synpunkt tilltalande, men då det väckta förslaget afsåge att införa en alldeles ny princip, saknade utskottet anledning att inlåta sig på den svåra saken. I år säger utskottet, att frågan förtjänar att allvarligt uppmärksammas. Ja, klart är att detta innefattar ett bestämt framsteg, att utskottet säger, att frågan förtjänar att allvarligt uppmärksammas, hvilket utskottet faktiskt icke ansåg 1902. Hvad som föranledt detta omslag är nog i främsta rummet det understöd, som kommit min motion till del från de trettio ledamöter, som instämt i dess yrkande. Det är så, att man blir alltid litet höfligare, när bakom ett kraf sticker fram något af medhåll och makt. Dessa trettio ha imponerat så, att smådelserna tystnat och till och med utskottet tagit ett steg fram. Hade jag varit ensam om motionen, så är jag alldeles öfvertygad om att utskottet i år, liksom förut, sökt undkomma saken med förklaringen, att förslaget ur teoretisk synpunkt vore tilltalande, men att ingenting i saken kunde åtgöras. Därför har man också med rätta i de sympatiadresser, som kommit mig till handa ifrån olika kvinnliga rösträttsföreningar, icke glömt att tacka äfven »medmotionärerna».

Jag skall icke läsa upp alla de adresser, som jag fått motaga från olika kvinnliga rösträttsföreningar. Direkt ha kommit mig till handa 22 adresser, nämligen från Karlstad, Uppsala, Nyköping, Varberg, Halmstad, Örebro, Linköping, Skara, Karlskrona, Falkenberg, Växjö, Gäfle, Landskrona, Söderhamn, Sundsvall, Göteborg, Lund, Malmö, Stockholm, Norrköping, Östersund, Umeå, samt indirekt genom mellanhänder från följande håll: Eslöf, Gellivare, Engelholm och Ronneby. Därjämte har landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt sändt mig en sympatiadress. Rösträttsföreningen i Stockholm har särskildt överlämnat en resolution, hvilken blifvit antagen vid ett af föreningen utlyst offentligt möte för kvinnor här i Stockholm. Jag skall inskränka mig till att läsa upp den resolutionen, som har följande lydelse: »Då regeringen såsom motiv för sitt vid innevarande Riksdag framlagda rösträttsförslag framhållit såsom rättvist, att »alla de, som hvar på sin plats utgöra nyttiga beståndsdelar af samhället, utföra sin del af dess arbete och bära sin del af de bördor, samhället måste pålägga, jämväl äga rätt att blifva delaktiga af den främsta rät-

tighet, samhället skänker, den att äga inflytande på landets lagstiftning», och vidare att »de nu från politisk rösträtt utestängda gifvetvis, liksom alla andra, hafva sina särskilda intressen i samhället», hvilka omöjligen kunna af andra effektivt bevakas, och då denna motivering med gillande åberopats i andra för Riksdagen framlagda förslag till rösträttsreform, vill mötet påpeka, att dessa principuttalanden äga fullkomligt lika stor tillämplighet på svenska kvinnor som på svenska män, och att följaktligen hvarje rösträttsreform, som gör anspråk på att realisera de ifrågasvarande principerna utan att taga hänsyn till kvinnornas rösträttskraft, måste anses hafva lämnat halfdelen af sin uppgift olöst.»

Ja, mina herrar, för min del kan jag icke finna, att det är möjligt att göra någon invändning mot innehållet uti detta resolutionsuttalande.

Jag vill nu vidare erinra, att 1902 års konstitutionsutskott bland annat framhöll, att ej heller i andra länder, hvilkas samfundsförhållanden äro med våra närmast likartade, ännu tillämpats kvinnans rösträtt. Detta ämne är ganska intressant. Man kan visserligen säga, att de länder, där rösträtt för kvinnan införts, nämligen vissa stater i Australien och Amerika, äro så aflägsna, att vi icke känna deras förhållanden. Men saken är den, att när dessa frågor där voro före, ha äfven våra åskådningssätt därvid gjort sig gällande på ett ganska betecknande sätt, som jag skall be att i korthet få relatera.

Det var i den amerikanska staten Wyoming, som man 1869 först införde rösträtt för kvinnan. Det uppgifves, att anledningen till denna reform berodde därpå, att kvinnornas antal i den staten var för litet, så att man ville uppmuntra kvinnorna att immigrera dit. Det må nu vara huru som helst härmed. Alltnog, rösträtten genomfördes för kvinnan och den visade sig utmärkt välgörande för både kvinnor och män och för samhället i dess helhet. Detta ledde till att 3 angränsande stater följde exemplet. Men nu kommer det anmärkningsvärda, som jag hämtat ur en år 1898 till norska Odelstinget afgifven framställning om kommunal rösträtt för kvinnor. Äfven i 7 andra omkringliggande stater blefvo af de lagstiftande församlingarne antagna förslag om politisk rösträtt för kvinnor, men dessa förslag förkastades vid referendum, d. v. s. vid folkomröstning. Detta är ganska belysande, ty, såsom det uppgifves, var det icke de infödda amerikanarne, som röstade omkull förslagen, utan det var invandrarne, således européer, som kommit dit med sina åskådningssätt från det gamla kulturcentrum, Europa, och amerikanare från de likasinnade östra staterna. Särskildt lär det ock ha varit ryssarne i Syd-Dakota och kineserna i Kalifornien, som medverkat till att hindra reformen.

Nu kan man visserligen säga, att det hvilat något ärevärdigt öfver ett gammalt kulturland som vårt Sverige. Men man blir icke alltid glad i detsamma. Ty det finnes dock här liksom i

*Om värvätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts)*

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

de andra gamla kulturländerna äfven i Europa något kinesiskt i många afseenden. Det är detta sega, envisa fasthållande vid århundradens nedärfda åskådningssätt. Det är ju mycket bra att upprätthålla traditioner, när det gäller att vidmakthålla något evigt ungt och berättigadt. Men när tiderna förändras och andra förhållanden och kraf träda fram, då följa vi icke gärna med, utan fasthålla mera vid det föräldrade, än hvad de nya och unga nationerna göra. Detta tror jag är anledningen till att kvinnans politiska rösträtt har så svårt att hos oss slå sig igenom.

Emellertid har på grund af den erfarenhet, som vunnits angående kvinnornas utöfning af den politiska rösträtten i Wyoming dess lagstiftande församling år 1901 beslutit att kringläsa en cirkulär till alla stater i Amerika med uppmaning till dem att införa rösträtt för kvinnan. I detta cirkulär, hvilket, som nämndt, är af så sent datum som år 1901, heter det om den kvinnliga rösträtten bland annat: »att folkrepresentanternas moraliska nivå höjts» — ja, det behöfs naturligtvis icke hos oss — och vidare att »valsättet förbättrats och lagstiftningens anda renats, medborgarsinnet stegrats och kvinnorna utvecklats till större duglighet genom det politiska ansvaret». Det rekommenderas därför »såsom ett steg till närmandet af bättre och rättvisare sociala förhållanden». Jag skall också be att få uppläsa några ord af en guvernör i Wyoming; han säger: »Rösträtt demoraliserar ej kvinnan; tvärtom, den uppfostrar henne och utvecklar just speciellt hennes kvinnliga egenskaper. Till kvinnornas heder må sägas, att de så godt som alltid stå eniga, när det gäller att uppmuntra duglighet, ärlighet och oförvitlighet hvarhelst den än finnes bland högre eller lägre». Märken väl, mina herrar: »hvarhelst den än finnes bland högre eller lägre». Ja, hvilka framsteg skulle man icke kunna vänta för vårt land genom tillämpandet af en sådan princip! Huru mycket andlig kraft skulle vi icke tillvarataga, om det vore så, att dugliga personer, som stå närmare en hel del förhållanden, som beröra samhällsfrågorna, och som känna hvar skon klämmer, finge göra sina kunskaper fruktbarande i stället för att bestyret med hithörande saker nu företrädesvis öfverlämnas åt den utbildning, som ägt rum vid ämbetsverken. Vidare säger guvernören om kvinnorna, att »uppfostrans sak är deras främsta intresse. De göra våra skolor till mönsterskolor, och särskildt ha de en förmåga att få penningar att räcka mycket längre än hvad deras män kunna det». Denna sista sats rekommenderar jag åt landsbygdens representanter, hvilka i den möjligen finna ett uppslag till att den kvinnliga rösträttsfrågan kan bli aktuell äfven på landsbygden, hvilket jag medger att hon hos oss ännu på långa vägar icke är.

Slutligen anför utskottet: »Utskottet anser emellertid icke lämpligt att med den nu ifrågasatta rösträttsreformen sammanbinda förslag, hvilka äro af den omtvistade och svårlösta beskaf-

fenhet som frågan om kvinnans politiska rösträtt, då lösningen af föreliggande valrättsreform genom en dylik kombination otvivelaktigt skulle försvåras». Nej, svärlöst är den icke! Har man gjort upp programmet för mäns rösträtt, behöfver man blott till-sätta ordet kvinna. Omtvistad är den däremot visserligen; men detta behöfver icke föranleda annat, än att hvar och en intar sin position i frågan och röstar därefter.

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Men nu säges det, att man icke skall kombinera denna fråga med männens rösträttsfråga, för att icke därmed försvåra den senares lösning. Ja, härvidlag har utskottet och äfven reservanten herr Broström, som förordat en skrifvelse i motionens syfte, förbisett hvad som är motionens innehåll. Jag har nämligen här skattat åt denna opportunist och begärt, att endast i sammanhang med afgörandet af männens rösträttsfråga, endast i sammanhang sålunda med det beslut, som vid denna riksdag möjligen kommer att därutinnan fattas, skulle man skriva och begära »en utredning» i denna fråga. Äfven om något beslut i rösträttsfrågan icke kommer till stånd i år, tror jag icke man har anledning befara, att en utredning om rösträtt för kvinnor, därest en sådan skulle begäras, kommer så brådslande, att den hinner upp männens rösträttsfråga. Jag vet, att mången ansett det vara mycket olägligt att nu väcka denna sak. Jag har dock iakttagit en nästan öfverdrifven försiktighet. Ty jag har sagt, när man bedt mig att väcka motion i frågan: »Jag skall vänta, tills man får se, om någon situation verkligen uppkommer, som är egnad att vid denna riksdag föra männens rösträttsfråga framåt, men försumpas nämnda fråga, då finnes ingen anledning att hålla ensamt den kvinnliga rösträttsfrågan borta». Då hotande tecken syntes till att rösträttsfrågan skulle i år försumpas, tog jag mig därför djärfheten att framföra detta förslag, hvilket ock funnit understöd af icke mindre än trettio kammarledamöter. Jag förstår mycket väl, att, när man förbereder ett förslag i någon kinkig fråga samt under många svårigheter söker föra fram det, man då är rädd för att någonting skall komma hindrande emellan. Men det finnes, det måste dock medges, en viss arbetsfördelning, som möjliggör, att icke alla andra viktiga kraf därför skola undanskjutas, utan att en förberedelse för deras tillgodogörande äfven må äga rum. Opportunism är, måttligt utöfvad, en god sak, men den är en mycket farlig sak, om den får gå så långt, att man icke vågar göra någonting, emedan man ser spöken på ljusa dagen. Jag tror icke, att den omständigheten, att uppmärksamheten, på sätt som skett, blifvit ledd på kvinnornas rösträtt, skall göra det bittersta till eller ifrån för lösningen af männens rösträttfråga. Men det kan blifva till gagn för kvinnans rösträtt genom att väcka tankarne på densamma och stödjade kvinnornas arbete för saken, då de få se, att de kunna äfven inom representationen påräkna någon hjälp för sina sträfvanden.

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

Vid sådant förhållande kommer jag, herr talman, att i sinom tid yrka bifall till den af herr Broström vid utskottets betänkande fogade reservationen. Och jag skall sedan jämväl tillåta mig att begära votering, för att man må kunna räkna rösterna, ty så vilja kvinnorna hafva det.

Jag tror nämligen för min del, att det ligger en stor sanning i Geijers ord, att rättsmedvetandets utveckling går i bredd med erkännandet af kvinnans rättigheter, och jag har en liflig öfvertygelse om, att, i samma mån som vi erkänna dessa rättigheter, ja, kanske i än högre grad, vårt rättsmedvetande skall genom kvinnans inflytande komma att utvecklas och stärkas.

Häruti instämde herrar *Wavrinsky* i Stockholm, *Persson* i Arboga, *Olsson* i Stockholm, *Eklund*, *Höjer*, *Nyström*, *Beckman*, *Johansson* i Öja, friherre *De Geer*, *Moll*, *Broström*, *Enander*, *Thylander*, *Berg* i Göteborg, *Ekholm*, *Matsson*, *Forsberg*, *Andersson* i Baggböle, *Hörnsten*, *Ericsson* i Ahlberga och *Byström*.

Som flere talare anmält sig för yttrandes afgifvande, men tiden nu var långt framskriden, uppsköts den vidare öfverläggningen i detta ämne till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdadt anslag komme att fortsättas.

§ 6.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 138, angående regleringen af utgifterna under riksstatens tionde hufvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna,

n:o 157, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om fortsättning af norra stambanan till riksgränsen mot Finland,

n:o 158, angående bidrag af statsmedel till åstadkommande af en järnväg från Borgholm till Böda på Öland,

159, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition om anvisande af anslag för påbörjande af undersökningar rörande den så kallade inlandsbanan m. m., och

n:o 160, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition om vidtagande af åtgärder för försäljning af Vislanda—Bolmens järnväg.

Likaledes anmäldes och godkändes första särskilda utskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 171, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upphörande af Öfver Selö pastorats i Strängnäs stift prebendegenskap,

n:o 172, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad anordning af rikets allmänna läroverk samt lönerreglering för de vid dem anställde lärare,

n:o 173, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående lönerreglering för folkskoleseminarierna samt stat för folkskoleseminariet i Strängnäs m. m., och
n:o 174, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående lönerreglering för högre lärarinneseminariet.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Herr talmannen tillkännagaf, att herr *A. Hedin* anmält, att han af sjukdom vore förhindrad att i dag inställa sig i kammaren.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. 4,4 e. m.

In fidem

Herman Palmgren.
